

ԾԱԶԻԿ

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 28. (567)

9 ՕԿՏՈՏՈՍ 1903

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ «ԾԱԶԻԿ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՅԱՐՉԱԿԱՆ
ԳԱԽԱՌՆԵՐՈՒ ԿԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 60. ՎԵՃԱՄԱՆԱՅ 30 ՂՐԸ. — ԳՈՂՍՈՑ ԿԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 50 ՎԵՃԱՄԱՆԱՅ 25 ՂՐԸ. — ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԿԱՄԱՐ, ՄԱՐԵԿԱՆ 14. ՎԵՃԱՄԱՆԱՅ 7 ՓՐ.: — ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԱՐԻՆԵՐԸ ԿՐ ՍԿՈՒՆ ԱՄԿՆ ԱՄՈՒ ՎԵԿԻՆ: — ՁԵՆՔԵ ԿԱՄԱՐ 40 ՓԱՐԱՅԻ ԿՐ ԺԱՄԱՆԻ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բարեբաղ և Դադարաբեր

Սկեզնիկ

Կին փափուկամիս է... (Նորավայ)

Գլանիկ

Դեղատան (Բանաստեղծություն)

Ե. Գ.

Մոռացուցի՛ր էջեր

Խոսքով և Մարքուհի

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՀԻՍՏՐԵԱՆ

Ո՞վ էր Ռիպեր (Բ.)

ԵՐԵՒԱԿ

ՆՈՐ ԳԻՐԵՐԸ

Կիպրոս Կղզի

Ք.

Ռուսաստան Եկեղեց. Կալուսածնեհու խնդիր

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆՑ ԲԱԺԻՆ

Ծովային Ապահովագրություն

Հրդեհի Ապահովագրությանը Ընդդ. Պայմաններ

Ապահովագրական Լուրեր

«ԾԱԶԻԿ»-Ի ԹԵՐԹՈՒՆԸ (Շ)

Հոգսկաուր Մարդոց Սիրային Արկածները

Է. Ճ. ՀԱՐՏԻ

Նամակ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

درعالمده غلطهده قورشونلو خاندنه نومرو ۷ زاغیک غزتهسى ادارهسى

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԾԱԶԻԿ»-Ի

Կալարա, Բուրեուցիու Խան քիւ 7

RÉDACTION DE LA REVUE „DZAGHIK“

Kourchoum Han 7 Galata. Constantinople.

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀԱՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԻՔՐՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԵՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ

Ունի կեանքի, զմայի, արկածի, յմահ թռչակի ճիւղեր

**VICTORIA
DE
BERLIN**

ՎԻՔՐՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բժշկական քննութեամբ և թէ՛ առանց բժշկական քննութեան Առանց բժշկական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններուն վճարումները շարաթական մասնավճարներով տեղի կ'ունենան, սկսեալ 5 ղրուշէն

Ապահովագրեալ գումար 1902/ին 39. 1,244,457.577
Պահեստի դրամ 1902/ին » 451,284.214

Հաստատուած 1853 20 տեպտին ար-
քայական հրովարտակով և ուղղակի կա-
ռայարութեան հսկողութեան ներքեւ:
1)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐԸ

Օսմ. կայս. Պանքա

Բրեստի Լիոն

Լիազոր Ընդդ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԴԱԼՅԱՅԵԱՆ

Պոլիս, Բաղրեքոլլու Խան, քիւ 45 և 45 Ե.

7—52

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍՍԿԱՆԱՆ

Ձեռքի, ոտքի ու ոտքի եւ մեքենայի մի սնգամայն մեքենաներ կը գտնուի :

Սինգերի մեքենաները կը ծախուին մի միջն Սինգեր Ընկերութեան վաճառատանց մէջ :

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՊՈՍՏՈՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԻՆԻՍՏՐԱՏՈՐԱՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

(9) 6—52

ԲԵՐԱ	{ 1. Մեծ փողոց, Պօն Մառչէի դէմ, Թ. 343 և 343 կրկին
	{ 2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին դէմ.
ԿԱԼԱԹԱ	{ 1. Սինգեր խան, Թիւնէլին ետեւը.
	{ 2. Գարաքէօյ, Թրամիլէյին կայարանին դէմ.
ՊԱԼԱՍ	{ 1. Սուլթան Համամ, Թ.
	{ 2. Սուլթան Պալատ, Թրամիլէյի կայարանին դէմ, Թ. 13.
ՍԵՒԻՏԱՐ	Չարչը Պոյու, Թ. 120.

Դասերը եւ նորոգութիւնք ձրի.

Կասաբեալ երաշխաւորութիւն:

Մասնաձեւեր գաւառաց բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կտրի մեքենայի մնայ. բայց էական կէտն է, թէ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անխիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ դէշ տե սակէ մեքենայ մը անվերջ զգոյնութեանց եւ տաղաւակի տղրիւր մըն է :

Բոլոր աշխարհը դիտէ թէ՛

Ս ի ն կ է Ր

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱԶՄ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Co

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ա. մէնէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատուելը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինգերի մեքենաները կը դնէ :

ԳԱՐԱԳԱՆ ԵՂԲԱՐԲ

Վաճառատուն հիմնաւ 1874ին

ՄԵԾ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

Լուսանկարչական պիտոյից Գուլէ Գաբու 675—677

ՍԻՒՔԻՒՐՍԱԼ

Բերա, Մեծ փողոց 398 Արծաթի Ժէյաթիին Պրօ.

միւրով բաւքներ և թուղթեր A. Lumière & ses fils

Ilford & Barnet Ամէն վաճառանիւրով օպտէք.

թիւեր. Իսպանի քոտաք. ներ եւ ֆիլմեր

Ալլաուտիւնք ամաքեռներուն համար

(19) 4—13

Սինգերի Ընկերութեան կեդր. վարչա. տեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, Թ. 343 և 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւղուրի տունը :

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

(ՊԱՐՏԻՉԱԿ)

Վարժարանին նպատակն է տալ միջնակարգ հիմնական կրթութիւն մը. հետեւելով Անգլիական ու Ամերիկեան նոյն նորինակ Հաստատութիւններու (High School) ծրագրին : Նոյն ատեն ալ, սակայն, նկատի առնելով երկրին պահանջները՝ մասնաւոր խնամք կը տարուի տոհմային ու Պետական լեզուներու եւ դրականութեան, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի : Ամէնէն պղտիկ կարգերէն սկսելով՝ կարգ մը դասեր կ'աւանդուին անգլիերէն լեզուով, որպէս զի բոլոր աշակերտները կանուխէն ընտելանան Անգլիերէնի : Տնօրէնը Տօքթ. Չէյմպրս կ'աւանդէ տոհմաբաղաւթեան դասը, որ մասնաւորապէս կը յարմարցնէ բնթացաւարտներու գործնական կեանքին : Առողջապահութեան դասը կ'աւանդէ վարժարանին բժիշկը որ միանգամայն մօտէն կը հսկէ բոլոր աշակերտներուն առողջութեանը վրայ : Գիտական ճիւղերու գտնաւորութիւններն արգիւնաւորելու համար՝ վարժարանը ունի պիտանի ու անհրաժեշտ գործիքներու ընտիր հաւաքածոյ մը :

Նորակառոյց նպատակադարմար շէնքը եւ նորոտաց ընդարձակ հողերը՝ ամէն ժամանակէ աւելի նպաստաւոր են աշակերտներու հանգստութեան եւ առողջութեան, դեղը ըլլալով արդէն հանրածա. նօթ իր մաքուր օդովն ու զնգեցիկ տեսարաններովն :

(7) 6—13

ԿՐԱՄԱՅՈՒՆ ԶՈՐԱՆՈՐ ԺԻԱԿ ԳՈՐԾԻՆ Խօսող եւ երգող ճիշդ բնական ձայնով շինուած ԿՐԱՄԱՅՈՒՆ ԻՆՍՏՐՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ կողմէ : ԿՐԱՄԱՅՈՒՆ իր կեղծերէն կը զանազանուի այնու որ կատարելապէս կ'արտագրէ մարդուն բնական ձայնը :

Կրամայոնի ներկայացուցիչ Թուրքիոյ համար S. WEINBERG Բերա, Մեծ-Փողոց, Թիւ 474 :

Մեծ զանազանութիւն ամէն լեզուէ եւ տեսակէ եղանակաց բաւքներու : Գաւառներէ յանձնարարութիւններ կ'ընդունուին :

(16) 4—52

ՀԱՅՈՒՆՆԵԱՅ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Ա Տ Ա Բ Ա Ջ Ա Ր

Վարժարանին նոր տարեշրջանը պիտի սկսի Սեպտ. 9ին (ն. Տ.). Չորեքշաբթի Գիշերօթիկներուն տարեթոյսին է 12 Օսմ. ոսկի, որուն կէտը պէտք է վճարել Սեպտ. սկիզբը, միւս կէտը Յունի մէջ : Դաշնակի դաս առնողները 3, իսկ երգեհոնի դաս առնողները 1½ ոսկի աւելի կը վճարեն :

Կէս տոմարով Ատաբաղար ուղեորներուն նաեւ ուրիշ դիւրութեանց համար, կարեւոր է որ վարժարանին գիշերօթիկ աշակերտահիւները, ինչպէս նաեւ յառաջիկայ տարեշրջանին նոյն վարժարանին աշակերտիլ փախաբող օրիորդները, իրենց անունները զրկեն եւ կամ անձամբ կամ իրենց պաշտպանին միջոցով ներկայանան Մր. Ռ. Ռ. Փիթի, Թիւ 5, Ամերիկեան խան, Գ. Պոլիս, մինչեւ Սեպտ. 4 (ն. Տ.) :

Վարժարանին յայտագիրը ուղղորդներուն ձրի կը զրկուի : Ուրիշ տեղեկութեանց համար գրել Տ. քթ. Ս. էֆ. Գալաթեանի, Ատեհնապետ Սնամակալութեան, Ատաբաղար :

(15) 4—8

Ս ի Մ Ո Ն Թ Է Լ Ե Ա Ն
Առաջնակարգ Դերմակ
Արանց համար չափու վրայ ամէն տեսակ Զգեստներու

Դիւրամատչելի գիններ եւ պայմաններ

Պոլիս, Հաճօղուլ խան Թիւ 45 8—8

ՎԻԵՆՆԱԿԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ի ԲԱՆԿԱԼԹԻ

47րդ ՏԱՐԵՇՐԱՆ

Վարժարանն հաստատուած է 1857ին. նպատակն է՝ աշակերտաց տալ կրօնական, բարոյական եւ գիտնական կրթութիւն մը: Վարժարանի վարչութիւնը՝ Վիեննայի Մը-խիթարեանց ձեռքն է: Ուսուցչական մարմինը (corps enseignant) որ կը բաղկանայ Միաբաններէ եւ վկայեալ արտաքին ուսուցիչներէ, պիտի կազմեն այս տարի 24 հոգի: Ուսմանց ծրագիրն է՝ արդի երկրորդական դպրոցներու (école secondaire moderne) յատուկ յառաջադիւրը, որ կը համապատասխանէ գերմանական լեալական դպրոցին (Realschule) յառաջագրին. բայց ըստ կարգի յարմարցուած է այս ծրագիրը միջավայրի պիտոյից: Վարժարանին կատարեալ ընթացքն աւարտող աշակերտները կրնան շատ դիւրութեամբ եւ առանց քննութեան եւրոպայի ու եւ թարձարագոյն վարժարանն յաճախել՝ ուսմունքը շարունակելու համար (ինչպէս ունինք աշակերտներ ի Վիեննա, Զուիցերիա եւր.) եւ կամ կրնան վաճառականութեան ձեռնամուխ ըլլալ: Աւանդուած լեզուներն են՝ Հայ. Տճկ. Գաղղ. Գերմ. եւ Անգլ. (վերջին տարիները): Գաղղիերէն լեզուն դործնականագէտ սորվելու համար՝ աշակերտները պարտաւորեալ են միշտ նոյն լեզուն խօսելու, եւ իրենց վրայ պիտի հսկեն գաղղիացի Մարիսիներ, գործը յատկապէս բերել տուաւ վարչութիւնն Ռարիզէն: Այս տարի 5 պիտի ըլլայ ասոնց թիւը: Ամէն ամիս ծնողաց կը դրկուի համեմատական ամսացուցակ մը, որուն մէջ մանրամասն կը նշանակուի աշակերտին բարոյական եւ ուսուցչական վիճակը, իւրաքանչիւր դասերու մէջ ասած նիշերը եւլն: Վարժարանն կը գտնուի ընդարձակ ծառալից պարտէզի մը մէջ. ունի իր յատուկ բժիշկն ու իր դեղարանը: 1903-1904 դպրոցական տարին պիտի սկսի Սեպտեմբեր 1/14 Բշ. օրը: Դպրոցամուտի քննութիւնները պիտի կատարուին Օգոստ. ամսոյն 29ին եւ 30ին, իսկ դասերը կը սկսին կանոնաւորապէս Երեքշ. օրը՝ Սեպտ. 2ին: Հրատարակուած է վարժարանին Ծրագրականագիրը: Վարժարանին նկատմամբ ընդարձակագոյն տեղեկութիւններ ուղղորթող զիմէ վարժարանի վարչութեան (Երկ. Ուրբ. եւ Շաբաթ օրերը):

Թոյակ տալեկան ամենայն ծախիւք	
Գիշերօթիկներու համար՝	30 Լ. 0.
Ցորեկօթիկներու »	20 » »
Արտաքիններու »	10 » »

Վարիչ՝
ԳԱԲՐԻԷԼ Վ. ՄԵՆԵՎԻՉԻԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ԲԱՆԿԱԼԹԻ
P. GABRIEL Dr. MENÉVICHIAN
Constantinople, Pancaldi
(23) 1—5

ՍՈՒՐԶԱՆԳԱԿ
10 ՓԱՐԱ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ 10 ՓԱՐԱ
ԱՄԷՆ ԱՌԱՒՕՏ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ
ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ քաղաքական, աղբ, գրական, առեւտրական յօդուածներ, տեսութիւններ, քրոնիկներ, թղթակցութիւններ եւ օրուան ամենեւնի թարմ լուրերը.
Ներքին, Արտաքին, Հեռագիր
Տեք եւ Տնօրէն ՏԻԳՐԱՆ ԶԻՎԷԼԷԿԵԱՆ
20, Պապը Ալի Ճատտէսի, Կ. Պոլիս

ՀԱՅ ՍՆՏՈՒԿՃԻ ՄԱՒՍՈՒՏ ԿԸԼԸՃՃԵԱՆ

Էսկի-Ջապրիէ
Ճամբորդներու համար 50% զեղչ
Ամուրիներու համար 100% զեղչ
Աղջիկներու համար 500% զեղչ
Չորս անգամ կարգուողներուն
Ձ Բ Ի

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Կ. Պոլիս Մերձաւ. փողոց թիւ 57
Նոր Տպուած Գաւազիքներ
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ Բ. ԳԻՐԲԸ, Հարպիկ
Վերականգնեց եւ ընթերցման եւ մաքուր Հայերէն խօսակցութեան վարժութեան համար ամէնէն յարմար գիրքը.
Գին 60 փարա:
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Մանկապարտէզի Մաղկոցի Տղոց կ'ուսուցանէ կարգաւ, դրեւ, դճել, երգեր, խաղեր, առակներ եւ հանելուկներ: Նոր տիպ խօշորագիր.
Գին 50 փարա:
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ Գ. ԳԻՐԲԸ, կամ Զրուցատրական Նոր Ընթերցարան, զրուցատրական դրութեամբ կ'ուսուցանէ կարգաւ, զաջածը պատմել, կը բովանդակէ բնական, իրադիտական, աշխարհագրական, քերականական եւ այլ գիտելիքներ. Գին 3 զրուշ:
ԳՈՂԱՐՄԱՏԵՆԻԿ Հայ աղոց. կը պարունակէ հրահանգիչ, Բարոյական, Նկարագրական, Բանաստեղծական, Վիպական, Պատմական, Տեղագրական, Իրադիտական հատուածներ իր տեսակին մէջ բոլորովին նոր գիրք մը. Գին 5 զրուշ:
ԳԵՂԵՑԻԿ ԶԲՕՍԱՐԱՆ ՏԱՃԿԱԽՕՍ ՏՂՈՅ կամ վարժութիւն հայ խօսակցութեան եւ ընթերցման Ա. Տարի. Քերականութեան եւ ընթերցման աղոց կարգաւ գիրքը Գին 100 փարա:
ԳԵՂԵՑԻԿ ԶԲՕՍԱՐԱՆ ՏԱՃԿԱԽՕՍ ՏՂՈՅ կամ վարժութիւն հայ խօսակցութեան եւ շարագրութեան Բ. Տարի. Այս երկու գիրքերը կը բաւեն տաճկախօս աղայ մը հայախօս ընելու. Գին 3 զրուշ:
Վ. Յ. Մարգարեանի միւս գործերն են, Սիրուն Զրուսարան, Արժամատենիկ, Ոսկեմատենիկ, Մանկավարժական Քերականութիւն Ա. Բ. Գ. մաս պատկերներով ուսանելի իրադիտութեան դասեր, պատկերադարձ, մանկավարժական թուաբանութիւն եւ ամենէն աւելի տարածուած Հարպիկ Քերականն են. են. միշտ մեծաքանակ պատրաստ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ:
2—4

AU TIGRE

ԱՇԽԱՏԱՆՈՅ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԿՕՇԻԿՆԵՐՈՒ
Ս. ՔՐԻՍՏՈՓՈՒԼՕ ԵՒ ԸՆԿ.
Բերա, Մեծ-Փողոց, Թիւ 246, Կալարա Սելային դէմ
Տիկնաւք եւ Տնարք.

Մի' գնէք Ձեր կօշիկները, առանց անգամ մը հանդիպելու վաճառատունս, ուր պիտի գտնէք ամէնէն աման, գիւմարներ եւ վերջին նորաձեւութեամբ ամէն տեսակ կօշիկներ:

Ձերո՛ յարգանք
Ս. ՔՐԻՍՏՈՓՈՒԼՕ ԵՒ ԸՆԿ.

Յ. Գ.

Արանց համար	բօ	կլասէ	կոճակով	60 զրուշ.
»	»	»	կապով	60 »
»	»	լուսթրին	այօթ	60 »
»	»	ամեր.	վիտէլա կոճ.	60 »
»	»	»	կապով	60 »

Չափու. վրայ լինուած կօշիկներու համար փոքր տարբերութիւն մը կ'առնուի:
(24) 1—15

1872-73

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐՐ

16^{րդ} ՏԱՐԻ.—ԹԻԻ 28. (567)

9 ՕԳՈՍՏՈՍ 1903

ՇԱԲԱՐԱՐԵՐԹ «ԾԱԶԻՎ»-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ Է ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ
ԳԱԽԱՌՆԵՐՈՒ համար, տարեկան 60. Վեցամսեայ 30 դր. — ԿՈՒՍՈՑ համար, տարեկան 50. Վեցամսեայ 25 դր. — ԱՐՏԱՍԵՋՄԱՆԻ համար,
Տարեկան 14. Վեցամսեայ 7 դր. — Բաժանորդագրու քիւնքերը կը սկսին ամէն ամսու մէկին: — Ձեռքի հատր 40 փարպի կը ծախուի:

ԲԱՐՔԵՐ ՈՒ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐ

Գաղափարները բարքերու առանցքն են: Անջնջելի կապ մը կայ անհատի մը կամ համայնքի մը բարքերուն եւ գաղափարներուն միջեւ. վախճանեալ Մելքիսեղեկ Սրբազանի կտակին առթիւ յայտառուած գաղափարները բառական յատկանշական են մեր բարքերուն համար:

Մելքիսեղեկ Սրբազանին մահէն յետոյ մէջտեղ հանուած կտակը հասկցուեցաւ թէ զուրկ է եղեր վաւերական նկատուելու ամէն պայմաններէն եւ թէ Մուրատեանց եպիսկոպոս հոգին աւանդած է առանց կտակ մը ըրած ըլլալու, թէեւ ինքը 2—3000 ռուբլի կարողութիւն մը ունեցած ըլլալու ամպարչտութիւնը գործած ըլլայ ի կենդանութեան:

Մեր բարքերը աւանդաբար մեղ բերած հասուցած են սա գաղափարը թէ մէկ քանի դասակարգներ այն աստիճան իրաւունք չունին նիւթական կարողութեան տէր դառնալու, որքան անոնք որոնք օրինակի համար վաճառականութիւն կ'ընեն կամ յանձնակատարութիւն:

Նիւթական հարստութեան տէր ըլլալու իրաւունքէն զոկուած դասակարգներուն մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն կրօնաւորները եւ մասամբ ալ ուսուցիչները: Ասիկա ըսել չէ սակայն թէ կրօնաւորները կամ ուսուցիչները բնաւ նիւթական կարողութեան տէր չեն դառնար. քաւ լիցի, այլ միայն թէ անոնց նոյն իսկ համետ հարստութեան չի նայուիր իրր բնական բանի մը: Արդեօք մտածելու այս կերպը անօր համար, որովհետեւ կրօնաւորները եւ ուսուցիչները իրր հանրային պաշտօնեաներ կատարելապէս պէտք է արժեն այն համայնքը որուն կը պատկանին եւ մեր համայնքը անոնցմէ է, որ կեղծ գրականութեամբ մը, չըմբռնեն թէ մտաւորականութեան ներկայացուցիչները բարոյական գործունէութեամբ յաջողին նիւթական կարողութեան տէր դառնալու: Նպարավաճառ մը, մանիֆաթուրաճի մը եւ երկաթագործ մը կրնան հարստանալ իրենց գործին շնորհիւ, ոչինչ կայ ան-

բնական ասոր մէջ, բայց կրօնաւոր մը իր հոգեկան կոչումով, գրագէտ մը իր գրիչով, ուսուցիչ մը իր հմտութեամբ, նիւթական զրկումի կեանք մը միայն կրնան քաշկռտել. եւ եթէ պատահի որ այս վերջիններէն մէկը կամ մէկ քանիներ նիւթական բաղդատմամբ յաջող վիճակներու արժանանան, մեր համայնքը ա'լ կը կարծէ թէ բաղդատի իրաւունքներ ունի ասոնց վրայ: Այսպէս՝ Բիւզանդիոնի գրածները Մելքիսեղեկ Սրբազանի մասին, անոր համար պարզապէս որ հանգուցեալը հանրային բնոյթ ունեցող որ եւ է կտակ մը չէր, բայց հանելով իր պատկանած համայնքին կամ եկեղեցւոյն, իր ունեցած 2—3000 ռուբլէն:

Ըսի թէ բարքերը գաղափարներու առանցքն են: Մելքիսեղեկ Սրբազան անպատճառ իր պատկանած եկեղեցւոյն օգտին կտակ մը ընելու է եղեր, որովհետեւ իր հարստութիւնը ըստ մեծի մասին նուէրներէ կը բաղկանայ եղեր: Մեր համայնքին բարքերն ու գաղափարները իրաւունք կուտան այս խօսքերը ընողին, սակայն ինքնին իրաւացի՝ արդարացի՝ են մեր բարքերն ու գաղափարները: Կրօնականները ինչ որ կ'առնեն մեծ մասամբ նուէրներ են. — Ասիկա գաղափար մըն է, զոր որդեգրած է մեր համայնքը, յետոյ մեր կրօնաւորներու բարոյցը մէջ մտած է իրենց հօտը շողորթելու, անոր հաճոյ երեւալու տեսակ մը վարմունք, որ որքան կ'ապահովէ նուէր մը ստանալու, կէտը, այնքան ալ իրենց վիճակներէն վար կը ձգէ զանոնք: Կրօնականները օգտակար պաշտօնեաներն էին համայնքին, ուրեմն համայնքը իրր պարտականութիւն հարկ է վճարէր կրօնականներու օգտակար պաշտօնավարութեան փոխարէն: Արդէն կրօնականներուն վճարուած անոնց պաշտօնավարութեան փոխարէն է որ կը կատարուի, միայն թէ նուէր տալու եւ ստանալու անուան ներքեւ, որ ոչ պարտականութեան գաղափարը կ'ամրապնդէ տուողին մէջ, դատարկամիտ սոնքութիւն մը միայն ներշնչելով անոր եւ ոչ ալ ստացողին արժանապատուութիւնը բարձր կը պահէ: Ո՛վ կը հակառակի որ եկեղեցա-

կանները իրենց հարստութեան մասնաւոր իրենց կենդանութեանը, բաժին չի հանեն իրենց պատկանած եկեղեցւոյն, սակայն ինչ տեսակ մտածում մը իրաւունք կուտայ մեղ պահանջելու անոնցմէ, որ ինքզինքնին կամ իրենց պարագաները տէրը չի նկատեն իրենց անձնական հարստութեան:

Ամէն աշխատութիւն որ կեանքի զբաղման ձեւին ներքեւ կը կատարուի, ունի իր մէջ առաւել կամ նուազ առեւտրական կողմ մը: Արդ՝ կրօնաւորն ալ, որ իր պաշտօնը ի գործ կը դնէ, իրր կեանքին մէկ զբաղումը, ապահովաբար պէտք է ստոր փոխարէն վճարուի: Եթէ մէկը իր կեանքին զբաղումովը, ըլլայ նոյն իսկ ատիկա կրօնական կոչում մը, կարենայ նիւթական կարողութիւն մը ձեռք անցընել, ինչ զատուութեամբ, խղճի ինչ օրէնքով մը պիտի պահանջուի իրմէ, որ իր այդ նիւթական կարողութեան բուն տէրը ո'չ ինքզինքը ոչ ալ իր պարագաները, ժողովուրդները նկատէ, այլ օրինակի համար իր պատկանած եկեղեցին: Կ'առարկուի թէ եկեղեցական մը իր նիւթական կարողութեան տիրացած է իր եկեղեցւոյն շնորհիւ: Ո՛վ իր հարստութիւնը իր գործին շնորհիւ չէ որ ձեռք անցուցած է, ի բաց առեալ այն պարագային ուր վիճակահանութեան մեծ պարագեւր իրեն հանդիպած ըլլայ, մեծահարուստ հորաքոյրի մը միակ ժողովուրդը գտնուի եւ կամ պարտէզը փորած ատեն թաղուած հարստութիւն մը երեւան բերած ըլլայ:

Ընդունելով որ Մելքիսեղեկ Սրբազան առանց կտակի մը վախճանած ըլլայ, իր մասին թերթի մը մէջ գրուած տողերը կատարելապէս անիրաւ են ըստ իսկ: Իր եկեղեցւոյն որ եւ է մէկ հաստատութեան կտակ մը ըրած չըլլալը, ոչ մէկ օրագրողի իրաւունք կուտայ պարզապէս անարգել եկեղեցականի մը յիշատակը. քննադատելու իրաւունքին զեղծումն է այդ: Հանգուցեալին դադարին առջեւ ճշմարտութիւնը ըսել աննկատ կերպով, վերջէն եւ կողներուն դաս մը հանելու կամ խրատ մը ըլլալու համար, ասիկա իրա-

ուսնքն է քննադատութեան, սակայն առաջարկը ըլլալ քննադատութեամբ, առաջարկէք բան մը գործնել կը նշանակէ քննադատութիւնը:

Կ'ուզէի գիտնալ թէ, այն թերթին տընորէն որ մասնաւոր փութաջանութիւն մը ունեցած է պահանջելու հանգուցեալ Մելքիսեդեկ Սրբազանէն որ իր պատկառնած եկեղեցւոյն ինպատակ կտակ մը ըրած ըլլար, որովհետեւ իր ունեցածը այդ եկեղեցիին կը պարտէր, կ'ուզէի գիտնալ թէ ինքն ալ ունի՞ կտակ մը ինպատակ իր այն բաժանորդներուն, որոնք կանոնաւոր կերպով միշտ վճարած են իրեն եւ հետեւաբար իր նրբաշնորհներն ստացաւ: Երբեք եղած են:

ՍԿԵՊՏԻԿ

ԿԻՆ ՓՈՓՈԽԱՄԻՏ Է...

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

Օգոստոսի լիալուսինը՝ անբիծ երկինքի եւ մեղմ զեփիւռի մը օժանդակութեամբ՝ բանաստեղծական խեղճութիւն մը ամբողջ հրապոյններով կը ներկայանար այն գիշեր. բարեկեցիկ բազմութիւն մը գիշերուան զովութիւնը կը վայելէր Պէտքէնէն Քարափին վրայ՝ այն զգայնոտ հեշտանքով, զոր Արեւելքի զաւակները գիտեն մանաւանդ արտայայտել բնութեան մեծ պատկերներուն դիմաց: Տեսարանին վեհութիւնն ու ներդաշնակութիւնը զարմանալի կերպով ազգած էին զգացումներու վրայ. խօսակցութեան ճիւղը վրայէն՝ որ պտոյտի միջոցին կը լսուէր առնչուող բերքէն՝ հեշտաբոյր շեշտեր ունէր, մինչդեռ սէքերը՝ Արեւելքի խոշոր, խօսուն աչքերը՝ քիչ մը թրջած՝ կը վառէին արտակարգ փայլով մը՝ որուն մէջ տեսնէի ու վայելքը միանգամայն նշոյլներ ունէին: Ծովուն վրայ պղտիկ ալիքներու պլլալացող վէտվէտումները փոստալի փայլումներով կը շքազարդէին արծաթեայ մակարդակը. մինչդեռ անդին՝ ստուերին մէջ՝ շուրին մակերեւոյթը կը խորշանար կապոյտի խորհրդաւորութեան մէջ: Ամէն կողմէ կը լսուէին խօսակցութեան, ծիծալի, երգի, երբեմն նուագարաններու ձայներ. Արեւելեան շարքիներ տեսակ մը անսպասելի ներդաշնակութեամբ կը խառնուէին յունական բառապաշարներու կամ ֆրանսական վիպերգներու ձայնին:

Մենք ալ, Ատուլմ Ատուլմեան բարեկամս եւ ես, բնութեան շքեղութեանը հանդիսատես էինք նաւակի մը մէջէն, որ առանց լապտերի, գրեթէ առանց ինքնաշարժ ցուցնելու, ասիական եղբայրներ կը յառաջանար, մութին մէջ մնացած տեղերը նախընտրելով:

Ծովուն մէջտեղէն ուժգին ձայն մը բարձրացաւ յանկարծ. barytoneի ամուր ձայն մը՝ որ ֆրանսերէնի շատ մաքուր

արտասանութեամբ երգեց Հիւկոյի համբաւաւոր քառեակը.

Կին փոփոխմիտ է,
Յայն վստահողն խենդ է,
Շատ անգամ կին մը,
Հովին դէմ փետուր մ'է:

Գինովի գոհիկ քրքիջ մը յաջորդեց անմիջապէս երգին. ու ձայնը՝ կապելայի յաճախորդներուն յատուկ ծիծաղի ելեւէջէ մը ետքը, թրքերէն երգի մը հետեւեալ տողը երգեց, բառերը ծամծմելով.

Այլապէս, քէնտի տիւնէն աղլամալ:

Գոհիկ քրքիջը՝ նորէն խոսեցաւ՝ աւելի վարնոցցած: Հազիւ զօրաւոր տաղանայ մը եկաւ խեղդել զայն երգողին կոկորդին մէջ:

—Տուն մի հոգնիր, խո՛ւշս, ըսաւ կընկան մեղմ ձայն մը, ստորին դասակարգին յատուկ շեշտերով, էս կանչեմ տէ մտիկ ըրէ՛ . . .

Ու կասկածելի ներդաշնակութեամբ մը՝ որ շատ կանուխէն սկսած օղիի սովորութիւնը կը մատնէր, սկսաւ երգել.

Նարամաղ տըր, թէք տուրմալ:

Նաւակը հեռացաւ դէպի Պէտքէն. կինը վայրկեան մը երգելէն ետքը ստիպուեցաւ լռել էրիկ մարդուն ստիպանքը վրայ.

—Ազնիւ, շունչանորդի, ես պիտի կանչեմ ըսի ես:

Կինը՝ որ չէր ուզեր տեղի տալ, կէս կատակով ու կէս հեգնութեամբ կը պատասխանէր.

—Կինով շուն, չես կրնար նէ, պարէ ձգէ քի կանչեմ:

Երկուքին ձայնը միացան, բոլորովին աններդաշնակ այս անգամ՝ երգին տարբեր մասերը իրարու խառնելով. էրիկ մարդը որ երբեմն երգը թողնուր բարձրաձայն կը խնդար, յիշոցը կը կրկնէր վայրկեանէ վայրկեան, գաղափարին վրայ պնդեալ գիշերով: Ես մտածեցի, յամառութեամբ.

—Շունչանորդի, շունչանորդի:

Այս լիտի վիճաբանութիւնը՝ մանաւանդ Հիւկոյի քառեակին ու փողոցի երգին մէջի տարբերութեան պատճառով, մեր ուշադրութիւնը գրաւէր էր: Երբ ձայները մարեցան Պէտքէն խորշին մէջ.

—Խեղճ Սեդրակ, ըսաւ ընկերս կարեկցութեամբ, հինգ տարիէ ի վեր առանկ է:

—Կը ճանչնաս այս մարդն ու կինը՝ հարցուցի:

—Մարդը՝ այո՛, կինը՝ ոչ, ըսաւ. Սեդրակի պատմութիւնը այնքան սրտաշարժէ որքան հետաքրքրական:

Ու առանց սպասելու որ հրաւիրեմ զինքը, զիշերուան հանդարտութեան մէջ՝ զոր մօտէն անցնող նաւակէ մը լսուած յունական սիրերգի մը մեղեդիները միայն կը խանդաւէին, բարեկամս պատմեց սիրային դժբաղդութեան այն տխուր արկածներէն մէկը՝ զոր անցած ժամանակի մը արժանի կը կարծենք մեր արդի ան-

կապաշտ համոզումներովը, բայց որոնք միշտ գոյութիւն պիտի ունենան մինչեւ որ նոր էտիարն մը յաջողի մարդկային սրտին ելեկտրականութիւնը կանոնաւորել՝ կարելիութիւններու նորահար լաւակով մը:

* * *

«Հիւկոյի քառեակը կապելայի երգով վերջացնող այս երիտասարդը, ըսաւ բարեկամս, Լօզանի Իրաւաբանական համալսարանին լաւագոյն շրջանաւարտներէն մէկն է, որ ամենէն փայլուն ապագան կը խոստանար հինգ տարի առաջ, երբ վկայականը գրպանած, Պէտքէն եկաւ, իր արհեստը գործադրելու համար:

«Սակայն մարդ կ'առաջադրէ . . . որպէս զի կինը տրամադրէ:

«Սեդրակ, որ զարգացած մտացիութեան ու չարածճի խօսակցութեան մը հրապոյնները կ'աւելցնէր բնատուր բարեճեւութեանը ազգած համակրանքին, քիչ օրէն ամենէն հաճելի հիւրը եղաւ բոլոր այն սրահներուն, ուր նոր սերունդ մը ֆրանսական վէպերու գիւցաղները կը կապէին, իրը չեղող բարքեր, ու յոճախ սրտին հետ յարաբերութիւն չունեցող զգացումներ կեղծելով:

«Սեդրակ բացառութիւն մըն էր այդ նոր միջավայրին մէջ: Իր զգայնոտ ու անկեղծ խառնուածքը, որուն մէջ փոփոխութիւն չէին կրցած բերել հովմէական կամ յունական օրէնագիտութեան ուսումնասիրութեամբը անցուած այնքան գիշերներ, տղոց անգիտակից եռանդին զբաւելի փափկութիւնները ունէր: Օրէնքներու գիտութիւնը իր հոգեւոյն մէջ չէր սպաննար անձնատուր զմայլումի տրամագրութիւն մը, որ կ'երեւի թէ զարգացումի նախապատմական աստիճան մը կը մատնէ ժամանակակից տոններու ըմբռնումը:

«Լօզանի հանդարտ կեանքը զուիցեարական կենցաղին չփոխուր իր մէջը զօրացուցեր էին, զգացումներու սրբութեան խեղճական ըմբռնում մը, զոր կից յօժ թէլի հայրենակիցները գիտեն անաղարտ պահել ֆրանսական զգայնախորութեան, գերմանական եռացող՝ պտուղին, ու իտալական խօլեռանդութեան մէջ տեղը:

«Նոր կեանքը, որ յաջողութիւններով կը սկսէր իրեն համար, միջավայրը զոր կը յաճախէր, շատ նպաստաւոր էին այս հոգեկան տրամադրութեանց փթթումին:

«Քիչ ատենուան մէջ տեղի ունեցաւ . . . ինչ որ անվրէպ տեղի կուենայ նոր անկեղծութիւնն ու սատանորդութիւնը շրջման մէջ կը գտնուին:

«Սեդրակ, խորունկ զգացումով մը սիրահարեցաւ զեղանի Սիրանոյշին, որ գգայնիկի մը երեւոյթներու տակ, գործն ու հաշիւը կատարելապէս գիտցող աղջիկ մըն էր:

«Երիտասարդ սիրահարին արքայազնը չափ չունեցաւ մանաւանդ, երբ տեսաւ թէ հաճութեամբ կրնգունուէր իր սէրը Սիրանոյշի կողմէ. մանկամարդ աղջիկը՝ իր սիրային յայտարարութեանցը կ'ունէ կրնգրէր, կէս վրդոված կերպով մը եւ Մարկրիտի մը ձեւերով — որոնք կրնան յին Faustի Մարկրիտին կամ Marguerite Gautierին ըլլալ — հաճոյք զգալու պիտի տրտայայտութենէն երբ քաջալերէր անոր յարաճուն սէրը:

«Սեղրակի համար երեք ամիս սիրային եղիմ մը եղաւ այն սրահը, ուր առիթ ունէր Սիրանոյշին հանդիպելու շաբաթ մէկ երկու անգամ, կամաց կամաց յարաբերութիւնները սերտացան. Սեղրակ ինքզինքը ներկայացնել տուաւ Սիրանոյշի ընտանիքին մէջ, որոնք ջով հարուստներու ազնուականական յաւակնութիւններովը սընած գաւառացիներ էին, ու Սեղրակի սէրը հաճոյակատար ընդունելութեամբ մը վաւերացուեցաւ գրեթէ այդ ընտանիքին մէջ:

«Բացայայտ էր թէ՛ առանց զգացումի զեղումներ ունենալու, օրէ օր Սեղրակի կը մօտենար նաեւ Սիրանոյշ, որուն անձնասիրութիւնը կը զգուէր մանաւանդ այս սիրոյն աշխարհիկ յաջողութիւնը, փալը՝ զոր իր գեղեցիկ ու մտացի աղջկան համբաւը կը ստանար, նրբազգացի մը սիրտը գրաւելովը:

«Երկու կողմն ալ չէր աճապարեր դարպասը իր տրամաբանական վերջաւորութեան յանգեցնելու Սեղրակի նման իտէականի մը աչքին սիրոյ նիւթական վայելումներէն աւելի արմէք ունէր յոյսերուն քննալստան երանութիւնը, զոր իր սիրունակն ներկայութեանը կը վայելէր: Նիւթական կացութիւնը բարեխաւով ջանքը արդէն, որուն զօրաւոր կամեցողութեամբ մը կաշխատէր հիմա՝ շքեղ կեանք մը կարենալ ընծայելու համար Սիրանոյշի, կը պահանջէր որ համբերող ըլլար:

«Միւս կողմէ՝ աճապարանք չկար նաեւ Սիրանոյշի ու իր ընտանիքին կողմէ, որոնք թերեւս «վանդակին մէջ տատակ մը» կը նկատէին երիտասարդ փաստաբանը»:

* * *

Ատովմ Ատովմեան պատմութիւնը երկվայրկեան մը ընդհատելէ ետքը, շարունակեց.

«Դիւրութեամբ կրնաս հասկնալ, բարեհամա, թէ ինչ մեծ յուսահատութեան մը մատնուեցաւ Սեղրակ, երբ օր մը յանկարծ Սիրանոյշի համար ամուսնութեան տարբեր մտադրութեան մը զոյուցութիւնը հասկցուցին իրեն: Իրր փափկանկատութեան պարտք մը, իրմէ կը խնդրուէր դարպասը դադրեցնել:

«Սեղրակ չկրցաւ հաւատալ լսածին. ու զեց Սիրանոյշին դիմել բացատրութիւն մը

խնդրելու համար: Սակայն, հին ձեւով սարքուած ծնողական խտրութեան պատճառով մը, կարելիութիւն չընծայեց ասոր: Արդէն երիտասարդ փաստաբանը շատ ատեն չունեցաւ կասկածներու մէջ տատամելու, քանի որ օր ետքը յրազիրները հրատարակեցին Սիրանոյշի նշանուածութիւնը Եւգենիացի մեծահարուստ գործարանատէրի մը որդուն, Թորոս Կարապետեանի հետ, որ կարգուելու համար Պոլիս եկեր էր եւ որուն ալեւս մայրաքաղաքին մէջ հաստատուել որոշած ըլլալը կը տարաձայնուէր:

«Իրր նիւթական կացութիւն՝ անջրպետը շատ մեծ էր Սեղրակի ու այս հարուստ տղուն մէջ. թէեւ սրտով խորապէս վերաւորուած՝ դժբաղդ երիտասարդը արժանապատուութեամբ տարաւ իր սիրային ձախողուածքը Միջավայրը փոխեց գիւղերէն մէկը բնակելու երթալով, որպէս զի հանդիպումներ՝ դժուար կացութիւններ չըստեղծեն իրեն ու Սիրանոյշի մէջ, Բան մը չլսուեցաւ իր վրայ, բացի ինքզինքը քիչ մը dive-bouteilleին տուած ըլլալէն:

— Ինչ ընէ, կըսէին տարեց կիները, սիրտը էրած է:

«... Բոլորովին պատահական հանդէպում մը, սակայն, Սիրանոյշի ամուսնութեան տարի մը ետքը՝ արծարծեց կրակը որ համբերութեան ու համակերպութեան մօխիւրի մը տակ կը մխար երիտասարդին սրտին մէջ:

«Անուան տարեգարծի իրիկուն մըն էր ու պարահանդէս մը կարգադրուած էր Լօրանեաններու բնակարանին մէջ, որ ճոխութեամբ ու աշխարհիկ կեանքի բարձրագոյն ըմբռնումով մը Բերայի ամէնէն համբաւաւոր տուններէն մէկն է:

«Սեղրակ, որ նոր ճանչցեր էր Լօրանեանները, հրաւիրեալներէն մէկն էր. եւ որովհետեւ միտքէն չէր անցնէր թէ Սիրանոյշ ու ամուսինը յարաբերութեան մէջ ըլլան Լօրանեաններուն հետ, անձամբ պատասխանեց հրաւերին:

«Իր զարմանքը անհուն եղաւ, կը հասկըցուի, երբ տանտիրուհին ու տանտէրը բարեւելէ ետքը, աչքը Սիրանոյշի պատահեցաւ սրահը մօտեցնելու պէս: Կացութեան զգացումը ունեցաւ սակայն: Ինչպէս ուրիշ տիկիներու, նոյնպէս տիկին Կարապետեանի իր յարգանքները ներկայացուցող առանց երբէք շուարելու. պատեն առիթէ մը օգտուեցաւ նոյն իսկ անկէ խնդրելու համար որ «չինքը Պ. Թորոս Կարապետեանի ներկայացնելու պատիւը ընէ»:

«Կենցաղագիտութեան օրէնքներուն այս գործադրութիւնը, շատ զնահատելի էր...:

«Ինչ եղաւ անկէ ետքը, պատմելը բաւական դժուար է. Սեղրակ խառնուեց էր հրաւիրեալներու ամբոխին: Buffetին մօտ կամ fumoirը մնացեր էր, առանց պարերուն մասնակցելու:

«... Կէս գիշերը անցեր էր. վայրի մը տռաջին չափերը կը լսուէին, երբ զարմացումի առիթ մը ունեցան հրաւիրեալներէն անոնք որ Սեղրակի սիրովէպը գիտէին:

«Սրահին մէկ անկիւնը, իրեն պէս զանի կիներու երամի մը կեդրոնն էր Սիրանոյշ, շրջապատուած երիտասարդներէ, որոնք քաղաքավար սրամտութիւններով կը ծիծաղեցնէին զանոնք: Սեղրակ սրահը մտաւ աչքերը չափազանց վառվռուն, մասշերուն յարգտրուած քիչ մը արուստ՝ Երկվայրկեան մը զմայլմամբ նայելէ ետքը՝ ուղղակի Սիրանոյշի քով երթալով պարի հրաւիրեց զայն:

«Առաջարկութիւնը անակնկալ էր. Սիրանոյշ վարանեցաւ վայրկեան մը, սակայն — զգացումովէ քաղաքավարութիւն — չմերժեց: Զոյղը սկսաւ դառնալ սրահին մէջ:

«Սեղրակի քայլերը անկանոն ու քիչ մը անկայուն էին. պարընկերին իրանը բռնելու ձեւը ընկալելով պատշաճանկատութիւնը չունէր. ու զրուսը քիչ մը չափազանց մօտեցեր էր գեղեցիկ կնկան բաց ուսերուն:

— Դինով է, կը փոփոսային արդէն cavalier գտնող «հասուն» տիկիները:

«... Ու մինչդեռ վայրը հասեր էր նուազածութեան ու շարժումներու ներդաշնակութեան զգիւրիչ աստիճանի մը, — այդ սիրուած կնկան մարմնին բուրումններէն առաջ եկած կլեքտականութեան մը կամ ակամայ շարժումի մը հետեւանքը թերեւս — երկվայրկեան մը անանկ տեսնուեցաւ որ Սեղրակի բերանը Սիրանոյշի ուսին կը հպէր...:

«Ընդհամարում մը միայն եղաւ ասիկա. նոյն վայրկեանին տանտիրուհին եկաւ ըսելու Սիրանոյշի թէ ամուսինը մէկէն ի մէկ անհանգստութիւն մը զգացեր ու առանձին սենեակ մը առաջնորդուեր էր: Մանկամարդ կինը զլսու շարժումով մը հազիւ բարեւելէ ետք իր պարընկերը, էրկանը մօտ շտապեց քիչ մը ետքը հրաւիրեալները լսեցին թէ տէր եւ տիկին Կարապետեան ստիպուած էին մոկնիլ, որովհետեւ բժիշկները չէին կրցեր Պ. Թորոսի անհանգստութիւնը ամօքել:

«Բարեկամներ շրջապատեցին Սեղրակը որ անձնակորոյս ալլալումի մը մէջ կը գտնուէր. fumoirը տարին զինքը: Մէջ մըն ալ չերեւցաւ սրահը՝ ուր ոտքի վրայ չկարենալ կենալու չափ գինով ըլլալը կը հաւատէին. շատեր այսպանեցին զինքը. քանի որ հոգի, տեսակ մը վիպային կարեկցութիւնով, կը ցաւէին իր վրայ:

«Այն ատենէն ի վեր աշխարհագիտէ թէ գինովութիւնը Սեղրակի սովորական վիճակն է:

«Երիտասարդը արդէն զղջացած ըլլաւ էր րրածին վրայ. կինը որուն ձայնը լսեցինք քիչ մը առաջ՝ café-chantantի

նախկին երգչուհի մըն է, ոյուն հետ կը
կենակցի հիմա կը հաւատտեն թէ այս
կենակցութեանը հրապարակային ձեւը
տուած է լսելով միջադէպին հետեւանք-
ները, որ ամուսնական կասկածներու
պատճառով շատ ցաւալի անհամաձայնու-
թեան մը յանգելու վրայ էր . . . »

* * *

Բարեկամս վերջացուցած էր իր պատ-
մութիւնը :

Եւ մինչդեռ՝ բաւական հեռացած նա-
ւակներու խումբերէն, լռութեան մէջ ծո-
վի օդը շնչելով կը ժտածէի այս սիրտին
արկածին վրայ. Սեդրակի զօրաւոր ձայնը
լսուեցաւ նորէն, Ենիգիւզի կողմէն այս
անգամ, որ իբր վերջաբան մը Ատովմի
ըսածներուն կերպէր. —

Femme souvent varie . . .

ԳԼԱՆԻԿ

ՍՏԱՅՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ

1. «Ոսկեղարեան հայերէնի խնդիրը». գրեց Թա-
մուզ վանանդեցի, տպ. Վիեննա, 30 էջնոց տետ-
րակ մը :

2. «Տարեկան Տեղեկագիր Վիեննական Միփթար-
եանց Վարժարանին», որ կը ներկայացնէ 1902—1903
դպրոցական տարեշրջանի վիճակը. — Այս հաստա-
տութիւնը ներկայ շրջանին տուած է 7 ընթացա-
ւարտներ: Ընդհանուր աշակերտաց թիւը եղած
է 140 :

3. «Ազգային կրթարան-Որբանոց ի կիպրոս». տե-
ղեկագիր 2. տարեշրջանի (1902 մարտ 1 — 1903 փե-
տրուար 28) : — Այս տեղեկագրէն կը տեսնուի թէ
յիշեալ հաստատութիւնը այս տարի 7 ընթա-
ցաւարտներ տուած է: Պատասխանաւ տղոց թիւը
եղած է 32, որոնց համար տարեկան ընդհ. ծախքը
եղած է 300 անգլ. սկի :

Մանուկ է՞մ. Սմբատեան, որ իր անձ.
նական ծախումով անցեալ տարի նորոգեց Մայր
Եկեղեցւոյ աւագ խորանը բարի եւ եկեղե-
ցատէր Հայրու մը համար օփնելով, ցաւով
կը հաղորդենք թէ վերջին ճարտ. օրը կնքեց
իր մահկանացուն :

Յուդարկաւորութիւնը կատարուեցաւ եր-
կուցարքի, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, հանդի-
սադուրքեամբ Ս. Պատրիարքին եւ ի ներկա.
յութեան եպիսկոպոսներու, վա զապետներու
եւ 40է աւելի քահանայներու: Խուռն եւ ըն-
տիր բողոքական մը յուզարկ եկած էր, ի
յարգանս հանգուցելոյն եւ իր գերդասանին:
Պատարագեց Պատ. Փոխանորդ Դարբիէլ
Մերազան, իսկ քառորդ խօսեցաւ Ս. Պատ-
րիարք հայրը եւ քուեց հանգուցելոյն բա-
րեգործութիւնները ի կենդանութեան:

Հանգուցելոյն մարմինը ամփոփուեցաւ
Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Յարութիւն մատուին
կից բակը յատկապէս պատրաստուած դամ-
բարանին մէջ:

Մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները հան-
գուցելոյն գերդասանին:

ՊԵՐՍՈՆԱԶԵ

Ամէն կերպերն հոգիի դուռն կը յորդէմ.
Կեանքին ծովին երեսակները բոլոր
Վառելչարժեւ բոց կամփոյս երկինքին դէմ,
Եւ իմ խփոյս է յիմադ եւ ահաւոր:

Տեսքս, հեռուէն, ցնորֆ մըն է գունդող
Որ կը ձնշէ միտքն, ընէ սիրտն ալ զինով.
Բիւրեղէ գունդ. որ երբ վառի բազմաշող
Կարծես ինքզինքն ուտէ, աւա՛ղ, քիւ՛ր ալփով . . . :

Ամէն քանի մէջ եւմ, ներկայ գերք եքեր.
Ձիւ չի՛ տանջեր քնաւ նկատումն յատկութեան,
Այլ լոկ քիւին որով շարժին իմ կերպեր.
Թեքե՛ւ կշռէ, փետուրի՛ պէս, ամէն քան:

Քանա՛կն, ահա՛ իմ քնամիս ուռուային,
Որ կը սուշէ կոհակներու վրայէն,
Կոտորակէլ պէ՛տք է կոհակն հոգիին,
Ահա՛, ի՛նչ որ կ'ընէ այդ սոյլ հեզեօրէն:

Քանակն, ահա՛ հիւանդութիւնս, իմ Սասնած,
Ահա՛ կասկածս, ահա՛ երկիւղս ու անօր.
Թո՛ղ ամէն քան ըլլայ՝ Եսիս զանգուած,
Միկէլս անգամ Ձե՛ն — այդ դաժան Անծանօր:

Քանակն, այն սէռ ուռուն որ քոփս կրծէ.
Կիւանա՛ր գայն խոռոչին մէջ իմ հագիս.
Կ'անէ, հագիս հետ պերճահունը, քե՛ւ բոցէ,
Տժգոյն այսիս սառ փոսին մէջ խնդա՛յ զիս . . . :

Ես եւմ բոլոր սերունդներուն մտերիմ.
Արեան շրջանս ապրի՛ ամէն խառնուածֆ,
Ամէն հոգոյ գոյն կ'զգենու եւ դերն իմ
Թիւն՝ Յատկութեան դէմ կը հանէ, — ի՛նչ հարուած,

Ի՛նչ եղեռն, երբ քարոյական ծեր կոռփին
Թփնէմ անյար զօրութիւնս մեծութեան,
Երբ ինձ համար յունի՛ աշխարհն արտաքին
Մպառնացող ո՛չ մէկ երանգ, — ո՛չ մէկ քան:

Ո՛չ մէկ քան զիս փայփայէ կաւ հարուածէ.
Չարն ու քարին, սկարութեան եւ որդեր.
Բոլոր Շարժումն եւ բոլոր Գոյնն եւմ բոցէ,
Բոլոր կեանքն եւմ աննպասակ ինքն իր տէր:

Բոլոր Նիւթն եւմ, Չգայութիւնն եւմ բոլոր,
Բոլոր Անիշն ու Յօրինուածքն ինքն իր մէջ,
Բոլոր վստէս Անիմասն եւմ ահաւոր,
Անիմասին կամփն ապրի՛ սիրտս անվերջ . . . :

Բայց իմ բոլոր նուաճումն ջիղէս վեր,
Իմ ապրելու հրաշքէս անդին, ճանցայ դէռ
Ուռուական մը հզօր — Քանա՛կ այն կոյուէր.
— Ա՛հ, դէռ ի՛նչ կոյս այգեր քրջեն սա եքեր . . . :

Ե. Գ.

ՄԻՈՅՈՒՆԱՅԵՐ

ԽԱՍՏՐԱՎ ԵՒ ՄԱՔՐՈՒՆԻ

(ՎԵՊ)

Այն վագֆին մէջ, զոր Մամուրը կ'ընէ այսօր առօրեայ նիւթերու եւ օրումն դէպքերու վրայ միայն իր ուշադրութիւնը դարձնելով, անշուշտ հաճելի հանգրուաններ են այն ակնարկները որոնք կը նետուին դէպի ես, յայտնուի համար այն ճամբան զոր մարդկութիւնը ամբողջութեամբ կ'ստանայ համայնքը կամ իր մէկ հասնածը քրտած է որոշեալ ժամանակի մը մէջ:

Կես դարու ժամանակի մը մէջ, ընթանումները քառակուսի փոխուած են: Այսօր ամեն գրիչ բռնել զիսցող, երբ նորալեզու մը գրել կը փորձէ եւ երբ այնքան տարածուած հանգամանք մը առած է վիպականութիւնը մեր մէջ, հետաքրքրական պիտի ըլլար զիսեալ այդ շարունակական զարգացման իւրաքանչիւր քայլը՝ իր ծագման օրերէն սկսեալ:

Թողովք քարգնանում վեպերու շարքը՝ «Ծաղիկ» պիտի հրատարակէ Թրքահայոց մէջ առաջին անգամ գրուած ինքնագիր վեպը, զոր 1851ին հրատարակուած է ամսաթերթի մը մէջ եւ այսօր գրեթէ անծանօթ կը մնայ շատերու:

«Խոսքով եւ Մաքրուի» — այս է վեպին անունը — հրատարակելով «Ծաղիկ» թէ՛ Վեպին վրայ մեր ունեցած ընթանումին եւ թէ վիպագրութեան եղանակին զարգացման առաջին քայլը ցոյց տաւ պիտի ըլլայ:

Յովհաննէս Հիւսարեան՝ հեղինակը այս վեպին, ներհուն անձնաւորութիւն մը եւ միակզական հեռաւոր միտք մը եղած է որ զիսցած է այդ ժամանակին մէջ մեր կեանքին եւ մեր միջավայրին յատուկ վեպերու գոյութեան պէտքը գգալ եւ այս նպատակով է որ գրած է իր վեպը:

Զինքը ներկայացնելու առիթը պիտի ունենանք կրկին, երբ այս վեպին «Ծաղիկ» մէջ հրատարակութիւնը աւարտելէ յետոյ, ներկայացնենք անփոփոխ ուսումնասիրութիւն մը Թրքահայ վիպագրութեան ծագման վրայ:

Ա.

Կոստանդնուպոլսոյ նեղուցին բերանը, որուն մէջ լեզուի ձեւով կ'երկնայ, եւ ընդհանրապէս կողմէն, Սարայ-Պուրնուն իր հրապարակած զգեստի մը վար, Ֆէնէր-Պահաճէսի բնակարանէն պզտիկ թերակողին երկնային, նեղուցին աստիճանէն ծովեզերքին վրայ զուարճալի դիրքով մը կը տիրէ (*):

Աս տեղւոյն երեսն ու ընդամենը կանաչեղէններու պարտէզներ, այգիներ ու անտառներ կը ծածկեն: Անուշ օդ մը, հեղ ու բարեխառն հաւասար հովով մեղմած, անգագար կը հրաւիրէ հոն ձկնորսներն ու նաւորները, ու երբեմն ալ ուրիշ հիւրեր՝ ծառի մը շուքին տակ հանգչելու: Իսկ երբ գիշերը պայծառ լուսին մը, տերեւներու մէջէն ձառագայթները անցնելով, դաւար խոտին վրայ կը սփռուի, կամ ծովին երեսը ոսկիի նման կը ծածանի, Ֆէնէր-Պահաճէսի երկնային տեսարանը մը կը դառնայ, որուն մէջ գրեթէ

նուազող կամ տեսնողը զմայլութենէ կ'ապշի:

Թէպէտ ասանկ սիրուն դիրքով տեղի մը, սակայն գրեթէ անմարդաբնակ եւ անշէն է Ֆէնէր-Պահաճէսի: Միայն քանի մը հիւրեր կամ տնակներ դէպի ներսը կան՝ պարտիզպաններուն ու մշակներուն բնակարան. եւ ծովեզերքը ան հակայածեւ լապտերը կամ Փարոսը որն որ ամէն դիշեր կը վառուի նաւորացի դիտարանի համար:

Ով որ ասկէ երեսուն տարի առաջ Ֆէնէր-Պահաճէսին երթար, կը տեսնէր, աս տնակներէն զատուած, ծովեզերքին վրայ, զուարճալի ամբարանոցի նման շէնք մը, որուն այսօրս հետքը չկայ, եւ որն որ ան ատենը հարուստ Հայ մը շինել տուաւ ու եկաւ հոն բնակելու՝ մէկ հատիկ Մաքրուի անունը աղջկով: Գեղացի մշակները զարմանքի մէջ մնացին աս անակնկալ պատահարին վրայ, ու հետաքրքրութեամբ զիրար կը հարցափորձէին թէ ինչ պատճառաւ կամ ինչ մտօք աս ընտանիքը անանկ վայրենի սեպուած տեղ մը բնակելու կուգար:

Պարոն Տիգրան Աստուածատուր Միսակեան (աս է մարգուէն անունը) հին ազնուական ցեղէ մըն էր, բնիկ Կարնեցի, որ պզտիկուց հօրը հետ կոստանդնուպոլսոյ գաղթեց: Հոն հաստատուելով, Սոփիա անուն կնոջ մը հետ ամուսնացաւ, որուն հետ հազիւ երկու տարի ապրելէն ետքը կորսնցուցան էր: Աս կնկան մահը չլուծուելու զաղտնիք մը եղեր էր ամենուն՝ յանկարծ անյայտ ըլլալուն համար, ու այնչափ ախրութեան առիթ թէ՛ էրկանը եւ թէ իր ծանօթներուն, որչափ առջինին սիրելի եւ ամենուն ցանկալի եղած էր իր բարեսէր բնաւորութեամբ:

Պարոն Տիգրան ներկայ պատմութեան սկսած ժամանակը իստի տարուան մը կար: Երեսուն տարուան այրի մնացած, նորէն չէր կարգուեր, ու կամաց կամաց իր սեղանաւորութեան վիճակին գործքերէն քաշուելով, մնացած կեանքը հանգրստեան մէջ անցնելու դիտուէր կ'ընէր:

Միջահասակ, դիմօք վայելուչ ու վառ վրձուէն, անուշ բարք, բայց միանգամայն անզորուելի հաստատութիւն մը կամքի տպաւորած կերպար ճակտին վրայ, Ով որ հոն գծուած կնիքներուն աղէկ մը դիտեր, տխրութեան նշան մը ատենցմէ կրնար գուշակել, որուն մէջ Տիգրան ատեն ատեն յանկարծ կ'իյնար եւ որն որ փարատելու համար կարծես թէ, շատ հեղ ճակտին վրայէն ձեռքը քսելով կ'անցընէր:

Մաքրուիի աղջիկը քսան տարու մը կար: Երկուսն ու նազելի հասակաւ, եւ բոլոր ձեան պէս սպիտակ, եփենոսի սեւութեամբ մազերն ու աչքերը, ազատ վրձնով մը գծածի պէս շիտակ յօնքեր, տխուր ու անուշ, բայց միանգամայն՝ հօրը պէս՝ իշխանական նայուածք մը, որ սէր ու յարգ կ'ազդէր, Մաքրուի, Հայու համաստութեան հետ, խաթուլի մը վեհանձնութիւն ու եւրոպացիի կրթութիւն ունէր:

Խիստ փափուկ հասակին մէջ մայրը կորսնցուցած ըլլալով, Սանդուխտ անուն բարի սնուցչի մը ձեռքը մեծցեր ու խընամէր էր: Աս կնոջ մայրական հոգն ու սէրը անանկ Մաքրուիին սիրտը ստացեր էին, որ Սանդուխտ երկրորդ մայր մը եղեր էր անոր: Պարոն Տիգրան, աղջիկը եօթը տարուան ըլլալուն պէս, սկսաւ բնութիւնը տարուան ընթացքով աղէկ կրթուելու մը: Ան ժամանակին զարմանալի ու կարգէ դուրս բուն, Հայ նշմուշ (ասանկ կը կոչէին զինքը հայրն ու դայեակը) տասնըփնիկ տարին չի կատարած, ոչ միայն իր լեզուն աղէկ սորված էր, այլ շատ կերպ ուսմունքներ, խիստ անուշ քնար գարնել, ու մանաւանդ զաղաղիարէն լեզուին ուսմունքը, որուն յատկապէս սէր ձգեր էր:

Մենաւոր ու աշխարհքէ հեռու կեանք

(*) Այս վեպին հրատարակութեան միջոցին պիտի աշխատենք կարելի եղածին չափ անփոփոխ պահել հեղինակին բացատրութիւնները, իսկ քերականական և ոճի խնդիրները կատարելապէս անխաթար պիտի մնան: Տ. Խ.

մը, որուն Պարոն Տիգրան իր աղջկը վարժեցուցեր էր, անոր բարուց ու բնութեանը վրայ քիչ ազդեցութիւն չէր բրած։ Առանց ազգական կամ բարեկամ մը գիտնալու իր հօրմէն ու Սանդուխտէն ի դատ, մարդոց ընկերութեան սահմանը հոն կը լինար իրեն համար, ու գրոց ընկերութիւնը կ'ըսկսէր, որուն մէջ միայնութիւնը անուշ կու գար իրեն։ Ընտիր գրքատուն մը այլ եւ այլ լեզուէ գրքերով, մանաւանդ լի էր բանաստեղծներու ու վիպասաններու գործերով։ Քլարիս Զարով, Նոր Հելսինգ, Վերքեր, Մաքիլա, Պոլ Եւ Վերքեր, Քոքիմ, ասոնք եւ ասոնց նմաններն էին իր բնական բարեկամները, որոնց հետ անձանքով ժամեր կանցընէր։ Քիչ քիչ աս կերպ գրքերէն առած գաղափարները սրտին մէջ տեղի գտնալով, իր խառնուածքին ու կենցաղավարութեանը յարմար ու միարան, սաստիկ տպաւորութիւն մը ըրին մտքին վրայ։ Մաղձային, կենակցու թեամբ մարդկանց անմերձ, եռանդն ու երեւակայութիւնը սրով գրքերու մէջ թաթաւած, կէս վայրենի ու խիստ զգայուն բարք մը ստացաւ։ Աս վայրենի զգայականութեան մէջ յափշտակած, շատ անգամ խորունկ մտածութեամբ ժամեր կանցնէր, ան ատենը զինք Քլարիսին, Աթալային ու Մաթիլտին ընկերութեանը մէջ կարծելով, զինքը տոնոց կը բաղդատէր, ու անոնց պէս սրտին մէջ քըննելով, պարապ տեղի մը, վիճ մը կը գըտնար։

Աս վիճը լեցնելու համար, Օսվալտ մը կամ Մելիք-Ատել մը չի հանդպելով, սկսաւ երեւակայել անանկ նիւթ մը կամ էակ մը, որն որ դիւցազնաձիւն է։ Երբեք մըն էր, աղւոր իրեն պէս, վեհանձն իրեն պէս, զգայութեանը մէջ կոյս՝ ինչպէս ինքը, զօրաւոր մօտքը, զօրաւոր անձուքը,

զօրաւոր խօսքով։ Պարոն Տիգրան Թուսաց հետ վաճառականութեան հաղորդակցութիւններ ունենալով, տարին քանի մը անգամ ատոնց երեւելիներուն հացկերոյթ ու պար կու տար, ու ինքն ալ անոնցմէ հրաւիրուած կ'երթար աղջկը հետը տա։ Նելով։ Աս պարերուն մէջ կը փալէին ինչ որ գեղեցկութիւն, աղնուականութիւն ու հարստութիւն վերջի աստիճանի կըրնան գտնուիլ արեւելեան ու եւրոպական ազգաց մէջ։

Ասոնց ամենուն վրայ եւ ամեն կանոն գնազանց կը տիրէր Մաքիլա։ Խիստ երեւելի անձինք կը բաղձային անկէ չնայելու։ Ընդունելու, խօսք մը ըրնէն լսելու։ Թէպէտ սովորական կենօքը մարդկանց ընկերութեան հետ, մէյ մը մէջը մտնելուն պէս, կարծես թէ Մաքիլա ըտրորովին կը փոխուէր, ան վայրենի ու մենակեաց աղջկը չէր որ հօրը տունը ախարհատեաց կեանք մը կանցընէր, այլ անանկ մարդասէր, անանկ արիասիրտ, անանկ վարժ բնաւորութիւն մը կը ցըցունէր, անանկ հոգի, ճարտարութիւն ու անուշութիւն կը փայլէր խօսքին մէջ, որ ամենքը կ'ապշին, ամենքը կը լռէին զինքը մտիկ ընելու համար։ Հայու պարզութիւն երբ հայերէն կը խօսէր, Տա'կի վստմութիւն՝ երբ տաճկերէն, Եւրոպացւոյ հանձար՝ երբ գաղիարէն, սքանչելի կախարդի մը պէս ամէն գէմք կ'առնէր, ու ամենուն սիրտը կը վառէր իր վրայ։

Եւ սակայն ան զարմացողաց ու զինքը սիրողաց դասուն մէջ եւ ոչ մէկը իր աչքը կրցեր էր առնել իր երեւակայական գաղափարը չէր հանդպէր, չէր գտեր մէկու մը վրայ։ Անանկ որ շատ երեւելի անձինք զինքը ուղեկն ու ամենուն ալ ժխտելէն ետեւ, ոմանց մէջ ամբարտաւանի անուն ստացեր էր, ոմանք ալ աչք

խարհք մտնելու անկամ ըսելով մեկներ էին աս պարագային։

* * *

Պարոն Տիգրան Տիգրան մը մէջ ենք։ Իրիկուն գէտ հարաւային հով մը, որ երթալով կը սաստկանայ, Թէնէր Պահճէի ծառերուն գլուխները կը ծռէ ու տեւեւները կը սփռէ։

Ծովը, առտուանցմէ հանդարտ, կրօն կրօն կամաց կամաց շարժիլ, ուրիշ ու փոփոխ։

Նրկնքին երեսը հարաւային կողմանէ կարճագոյն ամպերով կը փայլի։ Երթալով աս կարմրութիւնը հիւսիսային պէս պայծառ կերեւալ, տեղ տեղ կարծես թէ կրակի գունով կը վառի, անսխալ նշան փոթորիկի մը որ պատուելու վրայ է։

Մաքիլա իր գրաւորական աշխատութեան պարապ առնելու համար, Սանդուխտին հետ ամարանոցին պարտէզը շրջապելու ելեր էր։ Աս պարտէզին ճամբաներուն եղբրք վերէն վար ծառեր կը պատէին։ Հոն դեղձն ու սալորը, տանձին ու խնձորին հետ անպտուղ ծառերու կը խառնուէին։ Մէջ տեղի ճամբուն երկու ծայրերէն մէկը կը հանէր ցանկով պատած հանգստարանի մը, որուն մէջ քովէ քով երկու դամբանական քարեր գետնին վրայ կը պսակէին ուռնեւոյ տեւրեններու տակ ծածկած, ու ճակատը՝ խորանաձեւ սեղան մը, որուն առջեւ շատ անգամ ծունկի վրայ եկած Պ. Տիգրան միայնակ ժամերով կ'աղօթէր։

Մէկալ ծայրը գլուարձալի լիմոններու բուրաստանի մը կը հանէր։ Ասիկայ բարձրաւանդակ մըն էր ծովուն վրայ, ճիւղաւ նոցով մը պատած, որն որ ամառը բոլորովին կը բացուէր, Ամէն լիմոնի տեսակները՝ կետրոնէն ու մալթայէն սկսած ինչուան նարինջն ու պերկամօթը հոն կը

«ԾԱՂԻԿ» Ի ԹԵՐԹՈՆԸ (7)

Լ. Ճ. ԱՅԻՏԻ

ՀՈՋԱԿԱՒՈՐ ՄԱՐԴՈՑ
ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱՄԵՐԸ

ԴԻԴԱՆԱԳԻՏՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՍԵՐԵՐԸ

Տառնեւութեանը գարու անգլիացի դիւանագետներէն Լյուքսեմ Պրըքը մօտէն ճանչցող մը ըսած է. «Նրեփոխանաց փողովին մէջ միտքն Պրըք շատ խիստ կ'երեւար. մինչդեռ տանը մէջ ամենէն բարի և հեղ մարդն էր. անիկա իր միտքին հարուստ գանձերը գուրու կը թափէր շուրջօրէն»։

Արդարեւ, Պրըք շատ անգամ յայտարարած է թէ այն վայրկեանին ուր իր տունէն ներս կը մտնէր, ամէն հոգ կ'երթար վրայէն, իր կնիքն այնքան լաւ կը կառավարէր տունին գործերը, որ իր մտածումները ամբողջովին կրնար նուրբել համարային զբաղումներու։

Թէ Պրըք ինչ հմայքով կը նկարագրէ իր կնիքը, կարժէ գաղափար մը տալ այդ մասին, «Զոր աչքերը աղօտ լոյս մը ունին, բայց անոնք

կրնան վախճել և հրամայել անիկա ծնած չէ ամենուն հիտուած աղթելով, մէկ անձի երջանութիւնն պարգեւելու, անոր ձայնը մեղմ և անուշ նուագ մըն է, որ տիեզերան չէ հանրային հաւատքուններու մէջ, բայց հրապարակ՝ անոնց համար որոնք կ'ենն ընդհանրութիւն մը գտնողներն ամբողջին, այդ նուագը սա առաւելութիւնն ունի որ, երբ կ'ուզես լաւ մը վայելել զայն, պէտք է մօտենաս . . . »։

* * *

Ճօրճ Քենինկ, Ուիլեմ Բօպէր և ուրիշ մէկ քանի անգլիացի դիւանագետներու նման աւելի գրամին հետ ամուսնացաւ քան թէ կնիք. բայց գրամը մեծ օգուտներ ունեցաւ Քենինկին. իր կնիքը հարկը հաղար սքերլինի ժառանգութիւն մը կը ընթեր իրեն հետ և այս գումարը մեծապէս նպաստեց որ Քենինկ իրագործէ իր խորհրդարանական ծրագիրները։ Բայց չկարծուի թէ այս միտք թեամբ Աստղիկ վաճառութեամբ եղաւ, քանի որ Օր. Սքօթ 100000 ֆունտին հետ բերաւ նաեւ խանդաղատակց սիրտ մը, միշտ պատրաստ սիրելու և պաշտելու իր ամուսինը։

* * *

Ուիլեմ Լէմ, որ յետոյ Լորտ Մէլլուրն եղաւ, ո՛չ արժանի էր երջանիկ ամուսնութեան մը կնիքելու, և ոչ ալ կրցաւ կնիքել իր կնիք՝ Լէյտի Բարոլին, որ Լորտի մը աղջկն էր, թէպէտ ունէր

մէկ քանի դէշ կողմեր, բայց լաւ կողմերն ալ քիչ չէին։ Անգամ մը այր և կին այնքան դէշ կուտեցան որ ամէն կարգադրութիւն եղաւ լաւ ժամանակ համար. Լորտ Մէլլուրն դեռ պաշտօնական վաւերութեամբ չպատրաստուած եղաւ գնաց ընտանեկան յարկէն, բայց որ մը Բարոլին յանկարծ գտաւ իր ամուսինը և անոր սենեակին դրան առջեւը սպասեց ամբողջ գիշեր մը. յաջորդաւորուն, երբ դատարանները եկան ամուսնական բաժանման ձեւակերպութիւնները կատարելու, տեսան որ այր և կին քիթ քիթի նոտած կը խօսակցին, ու Բարոլին Լորտին կարագով հաց կը կերցնէ. . . :

Անգամ մը Բարոլին մէջ տէր և տիկին Մէլլուրն շքեղ հացկերպով մը մասնակցէ էին. սեղանին վրայ Բարոլին հաղորդ հիւրերէն մէկուն թէ իրեն համար աշխարհի մէջ ամենէն անուանի անձը ո՞վ էր.

— Լորտ Պայրըն, պատասխանեց միւսը։
— Ոչ, ըսաւ Բարոլին, իմ ամուսինն։

Բայց գաղափարաւոր տիկին Մէլլուրն ծանօթացաւ Պայրընի հետ և խէքը միտքը անոր տուաւ։ Այն պատմութիւնը թէ Բարոլին ինքզինքը սպաննեց միւրապով մը, կը հաստատուի այն վաւերութեամբ, որ պահուած է Պայրընի թուղթերուն մէջ, Բայց Պայրըն, որուն սիրային շահաւատութիւններուն վրայ խօսեցանք արդէն, շու-

գրանդուէին՝ ձեւ ձեւ չարած, գարնան լի ծաղկով ու աշնան բլուրաւոր պտղով:

Մէջ տեղը շատրուան մը որ արծրթի նման ջուր կը ցնցողէր. ու անոր բոլորտիքը լիմոնի ծառերէ ձեւացուցած կլոր վրան կամ քէօշկ մը՝ չորս ելքով չորս ձամբու վրայ:

Աս բուրաստանին պէս սքանչելի տեղի չէր կրնար ըլլալ, երբոր առտուն կանուխ կամ իրիկուն, ան հազար տեսակ լիմոններէ բուրած անուշահոտութեանը մէջ, շատրուանին քով մարդ նստեր, ծովուն տեսարանը առջին ունենալով:

Հոս Մաքրուհի կախորժէր նստիլ իրիկունները Սանդուխտին հետ կամ մինակ, ու զուարթացողիչ խունկերը չնչելով անուցին հետ կը խօսակցէր, կամ խորունկ մտածմունքներու կուտար զինքը, ինչուան որ հօրը ձայնը զինք ընթրիքի հրաւիրէր:

Մաքրուհի, ըստ սովորութեան, եկաւ Սանդուխտին հետ շատրուանին քով նստելու:

Թեթեւ հագուստ մը հագեր էր, զըւլուխը բաց, ու սեւ ու երկայն մազերը հովուն ձգած: Մաքրուհի դալար բազմոցի մը վրայ երկնալով, սկսաւ չորս զին սփռած անուշահոտութիւններով զմայլիլ: Հովն ու ծովը յանկարծ ընկեր էին ու երկնքին երեսը հանգարտեր էր, բայց խարէական հանգարտութիւն մը, որուն վերջը սովորաբար մրրիկ կը ծագէ:

Մաքրուհի դարձաւ գէպի Սանդուխտ, որ քովը նստեր էր.

— Մայր բաւ, ի՞նչ կարծես, աս օդը մրրիկ գուշակել չիտա՞ր մի:

— Աստուած գիտէ, բայց կերեւայ թէ անանկ բան մը պիտի փրթի, ինչչափ իմ տկար փորձովս կրնամ գուշակել: Բայց ի՞նչ, սիրելի, մրրիկէն կը վախնա՞ս:

— Չէ, մայր, բնականօրէն կը սիրեմ

մրրիկը. բնութիւնը կարծես թէ ատ վիճակին մէջ վսեմութիւն մը կ'առնէ, անսովոր ու սքանչելի տեսարան մը աչքերունս կը ներկայացնէ: Փայլակ, որոտում, անձրեւ, ալեկոծութիւն, ասկէ ի՞նչ աւելի աղւոր, աւելի վսեմ պատկեր կրնայ ըլլալ: Ու երբ անձրեւը կը դադրի, որոտման ձայնը կը լռէ, ծովուն ալիքը կ'ինջնան, հովը կը մեղմանայ, ո՛ր, ի՞նչ անուշութիւն, ի՞նչ փափկութիւն, ի՞նչ զովուութիւն: Բնութիւնը, պահ մը առաջ նման բարկացայտ ու սաստկաբարոյ մարդու մը, որ կը պոռայ, կուլայ, կը կատղի, ու քիչ մը ետքը կը հանգարտի, կը լռէ ու կը զղջայ ըրածին, բնութիւնը՝ նման աս մարդուն, երկու ծայրիւրէ անցնելով, վսեմ փոփոխութիւն մը կը կրէ: Կր սիրեմ աս փոփոխութիւնը կամ աս երկու ծայրերը. բնութեան մէջ սքանչելի տեսարան մը կը պատրաստէ մեզի, մարդկանց մէջ զիւցազուներ կը չինէ:

— Ասով ամէն մարդ գիցաղն բրած չե՞նք ըլլար, որովհետեւ ամենն ալ երկու ծայրի կիրք ունին:

— Ամէն մարդ կիրք ունի, այո՛, բայց ամէն մարդ վեհութիւն չունի, մեծանձնութիւն չունի: Կիրքը մինակ հասարակ մարդոցմէ զատ բան մը չի կրնար չինել. բայց կիրքը վեհութեան, մեծանձնութեան հետ բարեխառնած, կը չինէ գիւցազունքը: Ասոնք անանկ մարդիկ են որ միանգամայն կ'ատեն ու կ'սիրեն, կը սաստեն ու կամօքեն, կը վիրաւորեն ու կը զթնան, ու կը պատեն իրենց ձեռքովը բացած վերքերին: Թէ որ բնութեանց մէջ ընտրելու ըլլայի, ասիկայ կ'ընտրէի, ինչչափ ալ սակաւագիւտ ըլլայ:

Մաքրուհի աս խօսքերը ըսելու ատեն աստիճանաբար եռանդ առեր էր. երեսին գոյ՛ը սովորաբար ձեռն ձեռմովեւորմամբ,

վարդի կարմրութիւն մը ստացեր էր: Սանդուխտին գլխու լուծիւնէն գուշակելով տնոր ըսելիքը, շարունակեց պատասխանի ձեւով.

— Կը մեղադրես հիմակ դուցէ զիս, սիրելի անուցի, իմ եռանդոտ գաղափարներուս համար, ինչպէս դուն կը կոչես: Իրաւունք ունիս, բարի Սանդուխտ, որովհետեւ սրտանց իմ երջանկութիւնս կը մաղթես, ու իմ գաղափարներովս սովորաբար մարդ երջանիկ չըլլար, ինչու որ հասարակ մարդոց գաղափարները չեն, ու անսովորը անյաջող է աշխարհքիս մէջ: Բայց ի՞նչ ընեմ, ահա ասանկ է իմ բնութիւնս՝ Աստուած չընէ որ եղական անձի մը համարմունքը ունենամ իմ վրաս. եւ սական մասնաւոր ընդդիմութիւն մը տը պատրած է սրտիս մէջ ամեն հասարակ բանի, հասարակ մարդու, եւ որ ընդդիմութիւնը միշտ գէպի գերազանցն ու ընտիրը զիս մղելով, աս մենալիւս կեանքը սովորական մարդոց ընկերութիւններէն եւելի սիրել կուտայ ինծի . . . :

Վայրկեան մը լուծիւն եղաւ, որուն մէջ Մաքրուհի գլուխը կախած խորունկ մտածութեան մը մէջ կ'երեւար, ու Սանդուխտ սիրտը ելած աչքերը կը սրէր:

Յանկարծ, որոտման ձայն մը գոռալով, ընդհանուր լուծիւնը աւրեց, ու ատենէ մը ի վեր ամպամած երկնքին երեսը փայլակ մը ձգեց:

Հարաւային հով մը սաստիկ ու ահեղաձայն սկսաւ ծառերը մէկդմէկու անցընել, ու տերեւը փռիլին խառնելով երկնք հանել:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՀԻՍԱՐԵԱՆ

(Պիտի շարունակուի)

տով ձանձրացաւ անկէ: Անգամ մը տիկին Մէլլալուն կ'այցելէր Պայրընի, մինչ ատ բացակայ էր. Քարոյին սեղանին վրայէն զերք մը առնելով Պայրընի անուանի տակ զրեց. «Յիշէ զիս»: Այս խօսքին տակ աւելի ետքերը Պայրըն աւելցուց յետագայ ոչ փողոքական տողերը. —

Յիշէ՛լ զՔեզ, յիշէ՛լ զՔեզ, միմեզ ու Լէրէն մարէ աչքող կեանքս. Խղճի խայրն ու տմորը պիտի պատեն Բեզ, եւ չարչարեն Բեզ անցնող Խաղի մը նման:

Յիշէ՛լ զՔեզ, ա՛հ, մի արաւուսիւր անոր վրայ. Բաւ ամուսինեց ալ Բաւ վրայ պիտի խորհի, բայց ո՛չ անիկա պիտի մոռնայ զՔեզ, ոչ ալ ես, Բանի ու դուք խաբեցիւր զայն եւ ինծի ալ բեմակի ելար:

Այս տողերուն հետ բազդատեցէք հետեւեալ նամակը.

«Տիկին Քարոյին Լէմ»

Այլեւս գրեզ չեմ սիրեր. Եւ քանի որ կ'ըստ տխրեալ զիս որ այս դառն խոտովանութիւնն ընեմ, ահա քեզի կրեմ թէ ուրիշ մը կը սիրեմ: Որուն անունը տալ չպիտի ուզէի անշուշտ: Միշտ եւ ըստաղիտութեամբ պիտի յիշեմ այն մէկէ աւելի օրինակները զորս տուի ինձ, ինծի հանգեպ զգացած համակրութիւնդ սպասուցանելու համար: Եւ երբ ապացոյց իմ սիրոյ, քեզի խորհուրդ կուտամ որ ուղղես այն սնապարծ բնաւորութիւնդ

որ այնքան ծիծաղելի է. քու անհեթեթ քմահաճոյքներդ քիչ մըն ալ ուրիշներու վրայ փորձէ եւ զիս հանգիստ թող:

Քու խնարհ ծառագ՝

«Պայրըն»

Բայց Տիկին Մէլլալուն ամբողջ յանգանքը ամուսնոյ վրայ կը բեռնէր. անիկա կրտսեր. «Լորտ Մէլլալուն իմ բարոյականիս մտին բա՛ն մը հոգը չընէր. ես կրնամ սիրաբանիլ եւ ժամանակ անցընել ուզած մարդուս հետ. անիկա տեղեակ էր Լորտ Պայրընի հետ ունեցած յարաբերութիւններուս, բայց կը խնդար մեր վրայ. իր անհոգութիւնը պատճառ կըլլար որ ամէն բանի մասին անփութօրէն վերաբերուի. երբ զինքը զուարճացնեմ, այն ատեն կը սիրէ զիս, բայց հիւանդ եղած կամ տառապած ատեն կը լքէ զիս: Իր բարկութեան վայրկեաններն ալ այնքան գէշ են, որքան իմ նմանը»:

Այս վերջին խօսքը շատ ծիծղէր մանաւանդ, որ մը Քարոյին իր սպասուորներէն մէկուն զըլխուն գնդակ մը նետեց. սպասուորին ծակտուն տրիւնը սկսաւ վազել. մարդը կը պոռար. — Օ՛հ, սիրուհիս, զիս սպաննեցի՛ք. . . »: Այս խօսքը լսելով տիկինը՝ խելայեղ՝ սենեակէն դուրս վազելով բացադանչեց. — Ո՛վ Աստուած, սպասուորս մեռցուցի . . . :

Միւս սպասուորները Եւ անցորդները այս ձայն

նը լսելով լուրը ամէն կողմ՝ տարածուեցաւ:

Ուրիշ անգամ մը Քարոյին տեսնելով որ ճաշին սեղանը լաւ յարգարուած չէր, անմիջապէս սեղանին վրայ ցաթկեց եւ այնքան տարօրինակ վարմունք մը ցոյց տուաւ որ մոռանապետը վաղեց Լորտ կանչելու երբ Մէլլալուն տեսաւ իր կինը այդ վիճակին մէջ, յանդիմանութեան ամէնէն փափուկ եղանակով ըսաւ. —

Քարոյին, Քարոյին . . . Յետոյ գրկեց զայն եւ պարտէզ՝ արեւին տակ տարաւ:

Ընտանեկան այս միջադէպերէն ետք երկար ատեն անցած չէր, երբ Քարոյին բաժնուցու այն հիւանդութենէն, որ զինքը գերեզման տարաւ: Լորտ Մէլլալուն տեսնելով իր կնոջ այս ողբալի վիճակը, զգաց որ հին սէրը կը վերաբծարծի իր մէջ, մանաւանդ երբ իմացաւ թէ Քարոյին ինչ մեծ խնամքով պահած էր Լորտին գրած սիրային նամակները:

Ու երբ Քարոյին մեռաւ, Լորտ Մէլլալուն շատ անգամներ արցունքոտ աչքերով կը խօսէր անոր վրայ եւ կը հարցնէր տխրութեամբ.

— Արդեօք ուրիշ աշխարհի մը մէջ իրարու պիտի հանպիպե՞նք:

Յ Ա Ջ Ո Ր Դ Թ Ի Դ Ո Վ
ԼՈՐՏ ՊԱՐՔԵՆԱՅԻՆՏ
Կ Լ Է Տ Ս Դ Ե Ն
Պ Ի Ջ Մ Ա Ր Բ

Ո՞Վ ԷՐ ՌԻԻԴԵՐ

ԱՎԵՐԿ ՄԸ ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎՐԱՅ (*)

Լոնտոնի մէջ գտնուած միջոցին էր որ Ռիւդէր շատ հետաքրքրաշարժ պարագաներու բերմամբ որոշեց Ռուսաստան երթալ, մանաւանդ որ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ունէր կատարելիք: Պարագան հետեւեալն է. Այդ ատենները, Պալդիկեան նահանգներէն մէկուն Տորբստ քաղաքէն կալուածատէր մը եկած ապաստանած էր Լոնտոն. այդ անձը՝ Պառոն Պրուինքը՝ կին մը ունէր, որ Տորբստի համալսարանին մէկ քանի խանդավառ երիտասարդներուն հետ յարաբերութեան մէջ էր եւ զանոնք կը քաջալերէր 1848ին արեւմտեան Եւրոպայի մէջ ծագում առած գաղափարներուն համաձայն: Բնական է որ Ռուսական վարչութիւնը հաշտ աչքով չէր նայեր Պառոնուհին այս կերպ ընթացքին վրայ, որով Պրուինքները հարկադրուած էին Անգլիա ապաստանիլ:

Ամէնէն կարեւոր խնդիրը Պառոնին կալուածները գրաւումէ ազատելն էր, եւ որովհետեւ այդ խնդիրը նամակագրութեամբ կարգադրելը ապահով միջոց մը չէր, Ռիւդէրի առաջարկուեցաւ յատկապէս Բեգերսպուրկ երթալ եւ վտանգի տակ գտնուող կալուածները ձեռք առնել: Նելլ Ռիւդէրի ղէպի Բեգերսպուրկ ձամբորդութեան պարագաներն ալ ոչ նուազ արկածայից եղան. հակառակ իր բոլոր ջանքերուն Ռիւդէր չկրցաւ իր հետ տանիլ ո եւ է վաւերացումով որ կարենար հաստատել իր՝ ներկայացուցիչի հանգամանքը. ամէն ինչ որ գրուած թուղթի կտոր էր, առին ձեռքէն եւ իր քով մնաց մի միայն մատանի մը, զոր իբր նշան գործածելով պիտի աշխատէր եւ գիտնաներ պիտի ընէր բացակայ Պառոնին տեղը: Այս անկասկածելի նշանը՝ ընտանեկան հին մատանին ի ձեռին Ռիւդէր յաջողեցաւ ճարտարորէն զուլիս հանել իր սրկածալից պաշտօնը:

Մէկ երկու տարի անցնելէն յետոյ, Ռիւդէր երկրորդ այցելութիւն մը տուաւ Բեգերսպուրկի, ներկայացնելու համար իր նշանաւոր ծրագիրը՝ Արեւելեան Ռուսաստանէն մինչեւ Բէքին ցամաքային հեռագիր, մը հաստատելու մասին: Կոստանդին Մեծ Դուքսը ոչ միայն հաւանեցաւ այս ծրագրին, այլ եւ պէտք եղած ձեռնառութիւնն րրաւ: Ռիւդէրի, որ Անգլիացիի մը առաջնորդութեան տակ արշաւախուժմը մը կազմակերպեց նպատակ ունենալով ձամբան հետազոտելու:

Արշաւախուժմը ձամբայ ելլելով ամբողջ ասիական երկիրներուն մէջտեղէն անցաւ եւ մէկ տարուան ձամբորդութենէ մը ետք հասաւ Բէքին: Սակայն եւ այն-

պէս, տակաւին ժամանակը հասած չէր ծրագիրը գործադրութեան դնելու, եւ աշխարհ ղեռ տասնեւհինգ-քսան տարի պիտի սպասէր մեծ գաղափարին իրագործումը տեսնելու համար:

1858ին էր որ Ռիւդէր յաջողեցաւ համոզել Եւրոպայի Մամուլը որ թերթերը կարեւորագոյն պէտք մը լրացուցած կ'ըլլան հեռագրական լուրեր հաղորդելով իրենց ընթերցողներուն. ասոր վրայ էր որ բացուեցաւ հեռագրական գործակալութիւն մը, այնպէս ինչպէս կը մտնենք հիմա: Բայց Ռիւդէր միայն գործնական եւ ճարտար միտք մը ունենալուն համար չէր որ յաջողեցաւ պարագաներն ալ ոչ նուազ նպաստեցին. լրագիրներու համար յատկապէս հիմնած հեռագրական գործակալութիւնը նոր սկսած էր գործել, երբ Անգլիոյ մէջէն ջնջուեցաւ լրագրական փուլի տուրքը: Այն ատեն առաջին անգամ ըլլալով սկսան հրատարակուիլ քսան բարանոց անգլիական թերթերը, որոնք իրենց հեռագրական թարմ լուրերով ամէն անուշաւութիւն կ'ընծայէին ուրիշ թերթերու վրայ:

Մէկ կողմէն հեռագրական լուրեր եւ միւս կողմէ լրագրական փուլի ջնջումը անագին զարկ տուին օրաթերթերուն եւ գլխաւոր ազդակները եղան անոնց աներեւակայելի զարգացման մէջ: Մինչեւ այն ատեն թայմզ լուրերու միակ հայթայթիչն էր, բառին ամէնէն անձուկ իմաստով, բայց Ռիւդէրի ձեռնարկը աստիճանաբար փոխեց ամէն ինչ, այնպէս որ Անգլիոյ բոլոր կողմերը գտնուող թերթերը սկսան նպաստաւորուիլ եւ թայմզի վայելած առանձնաշնորհումը զաղրեցաւ:

Բայց տարի մը ետք միայն ապահով կերպով հաստատուեցաւ նոր ձեռնարկին համբաւը, երբ «մասնաւոր թղթակից»ները, — արդի ըմբռնումով — սկսան գործել Ռիւդէր եղածով զոհ մնացող մարդ չէր. Մաճէնգայի եւ Սոլֆերինոյի պատերազմներուն բոլոր երեսոյթները եւ համապատասխան փոփոխումները աշխարհի տեղեկացնելու համար իւրաքանչիւր բանակի մէջ մէկ մէկ ներկայացուցիչ զրկեց եւ երկու պատերազմող կողմերուն հաւանութեամբ կրցաւ անհրաժեշտ լուրերը իմանալ:

1865ին Ռիւդէր հաստատեց Անանուն Ընկերութիւն մը, որուն Տնօրէնութիւնը վարեց մինչեւ 1878: Բնականաբար, ընկերութիւն մը որ այսքան երկար տարիներ գոյութիւն կուենայ, հանրային պէտքի մը գոհացում կու տայ, եւ հետեւաբար ինքն ալ իր բաժինը կ'ունենայ, այլ եւ այլ առիթներով ձեռք բերուած յաջողութիւններէն: Այս միջոցին էր որ պատահեցաւ այն կարեւոր անցքը, որ Անգլիոյ ներքին քաղաքականութեան վրայ ունեցաւ իր ազդեցութիւնը. Որովհետեւ Ռիւդէր իր ձեռքին տակ միջոցներ

ունէր Ամերիկայի քաղաքային պատերազմին կացութեան մասին հեռագիրներ ստանալու, անգլիական կառավարութիւնը մասնաւոր յարգանքով մը կը վերաբերուէր իրեն հանդէպ: Անգամ մը Ռիւդէր պատերազմին նկատմամբ կարեւոր հեռագիր մը ստացաւ եւ անմիջապէս գնաց տեսակցիլ այն ատենի վարչապետ՝ Լորտ Բալմէրսդէնի հետ. չմոռնանք ըսել որ Ռիւդէր այլ եւ այլ առիթներով ամենակարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդած էր վարչապետին, եւ այս պատճառաւ էր որ Բալմէրսդէն մտերիմ եւ վստահելի բարեկամ մը կը նկատէր Ռիւդէրը: Լորտ Բալմէրսդէն իրեն հաղորդուած լուրը ստանալուն պէս Դաշխիճը Նիստի հրաւիրեց եւ տուաւ անանկ օրոշումներ, որոնց վրայ հիացաւ ամէն մարդ, քանի որ ոչ ոք միտքէն կ'անցնէր թէ ամերիկեան ցամաքին մէջ անցած դարձածները այնքան շուտ կրնան հասնիլ անգլիական կառավարութեան ականջը:

Բայց թէ ինչպէս Ռիւդէրի Գործակալութիւնը յաջողեցաւ ստանալ այդ լուրերը՝ այնքան կարճ ժամանակի մը մէջ, կ'արժէ երկու տողով բացատրել այդ ալ: Ատլանտեանի չոգենաւներէն մէկուն մէջ Ռիւդէրի Գործակալութեան անդամներէն մին կը սպասէր, կարեւոր լուրերը ի ձեռին. բայց չոգենաւին մինչեւ Լիվըրքուլ գալը երկար ժամանակի կարօտ էր. այդ անպատեհութեան առաջին առնելու համար Ռիւդէր անմիջապէս Քրուքսէյլըն մասնաւոր չոգենաւ մը ձամբայ հանեց, որ գնաց դիմաւորել անդրաշտանտեան չոգենաւը. Գործակալութեան պաշտօնեան պատերազմին մասին Միացեալ Նահանգներէն ստացած վերջին լուրերը կնքեալ տուփերու մէջ գնելով ձուլը նետեց. մասնաւոր չոգենաւին մարդիկը անմիջապէս ծովէն հանեցին տուփերը եւ Քրուքսէյլըն վերադառնալով (Իռլանտայի ծովեզօրին ամէնէն մօտ կէտին վրայ հաստատուած է Քրուքսէյլըն) հարկ եղածը հեռագրեցին Տրային, ուրկէ կարելի էր լուրերը փոխանցել Լոնտոն եւ այլուր:

* * *

Հեռագրական Անանուն Ընկերութիւնը կազմելէն քիչ ետք Ռիւդէր գնաց Նորտոնի, որ այն ատեն Անգլիոյ Հանովէրին արքայական գերդաստանին ամառանոցն էր: Այնտեղ Ռիւդէր յաջողեցաւ ձորձ թագաւորէն մենաշնորհ ստանալ Անգլիայէն Հանովր հեռագրական զիծ մը հաստատելու համար: Ռիւդէր դիտել տուաւ թագաւորին թէ այս գիծը չէր կրնար իր ծախքերը հանել, եթէ արտօնութիւն չը տրուէր գիծը շարունակելու Հանովրի թագաւորութեան մէջէն, նպատակ ունենալով զայն երկարել մինչեւ Հնդկաստան եւ Ծայրագոյն Արեւելք. ասկէ զատ խնդրեց որ թոյլտուութիւն ըլլայ իրեն՝ գիծին համար աշխատանքները ընկերութեան պաշ-

(*) Շար. նախորդ թիւէն և վերջ:

Նոր Գրքեր

ԿԻՊՐՈՍ ԿՂՁԻ

Ա.—Առաջագրական և Պատմական Ցե-
սուրիսն: Բ.—Հայ Դպրատանը Կիպրոսի
Գրքի ԲԱԿՈՒՐԱՆ

Երեք հրատարակութիւններ միեւնոյն
ժամանակ կը հասնին Կիպրոսէն, ուրկէ
ցարդ գինի, չամիչ եւ ուրիշ բնական բեր-
քեր սովոր էինք ընդունիլ: Նիկոսիոյ
Կրթարան—Որբանոցի տպարանէն այս
տարուան ընթացքին լոյս տեսած են.—

1. Տնական Դաստիարակութեան վրայ
տեսարակ մը, անգլերէնէ թարգմանուած:

2. Տեղեկագիր Նիկոսիոյ Կրթարան
Որբանոցին:

3. Կիպրոս Կղզի, վերը ցոյց տրուած
երկու բաժանումներով, 120 էջոց հա-
տոր մը:

Այս երեք հրատարակութեանց մէջէն
կարեւորագոյնը Կիպրոս Կղզին ըլլալով
կ'արժէ որ ծանրանանք անոր վրայ եւ
առանց մանրամասնորէն խօսելու զրքին
այլապէս չահեկան տեսակէտներուն նը-
կատմամբ, ակնարկ մը նետենք միայն
Կղզին աշխարհագրական եւ ներքին վի-
ճակին վրայ:

Միջերկրականի Կղզիներուն մէջ պատ-
մական եւ տնտեսական կարեւորութեամբ
երկրորդը, իսկ ընդարձակութեամբ՝ եր-
րորդն է Կիպրոս, Կիլիկիոյ ցամաքէն
բաժնուած 40 մղոն հեռաւորութեամբ,
իսկ Սուրիայէն՝ 65 մղոն (մէկ մղոնը հա-
ւասար է 1.61 քիլոմէթրի):

Կիպրոսի գարունը կը սկսի փետրուարի
կէսէն եւ շատ հաճելի երեւոյթ մը կու-
տայ Կղզին: Դաշտերը կը դալարին, ցո-
րենի ծղոտները ծիրեր կ'արձակեն եւ վայրի
ծաղիկներն ամէն կողմ առատորէն կը
փթթին. գոյնզգոյն հարմուկներ, օղինը
(asphodèle), լօշը (cyclamen) թրաշուշանը
(glaioul) եւ այլապէս ձուածաղիկներ
(orchis) դափնեվարդերուն ու ձառիստե-
րուն հետ եղեմային վայրի մը կը փոխեն
Կղզին: Բայց այս գարնային եղանակը
երկար չի տեսեր եւ հեղձուցիչ տաքերը
շուտով կը հասնին. Կիպրոս ընդհանրա-
պէս տուժած է ողորումէ եւ երաշու-
թենէ: Մեծն Կոստանդիանոսի իշխանու-
թեան ատեն երեսուն եւ վեց տարի տե-
ւող երաշտութիւն մը՝ Կիպրոսի անկման
շրջանը բացած է:

Ժամանակաւ Կղզին ունեցած է խիտ
անտառներ, որոնք ատաղձ կը հայթայ-
թէին օտար երկիրներու: Կիպրոս անունն
իսկ, ըստ ոմանց ծագում կ'առնէ յունա-
րէն Քիբարիսոս բառէն, որ կը նշանակէ
նոճի, Կիպարիս. եւ արդէն անդրբէն
cypress (նոճի) բառն ալ շատ կը նմանի
Cyprusին, ինչպէս Անգլիացիք կ'անուանեն
Կիպրոսը:

տօնեաները եւ ո՛չ թէ Կառավարութեան
նշանակուած անձերը: Ծորճ թագաւորը
տրամադիր էր այս մենաշնորհը տալու,
բայց իր շուրջը գտնուողները հակառակե-
ցան. ասոնք կ'առարկէին թէ Անգլիոյ
թագաւորութեան տարեգրութեանց մէջ
երբէք տեսնուած չէր որ անհատ մը այս-
քան զօրաւոր իրաւունքներ ձեռք անցնէ:
Բայց ամէն ընդդիմախօսութիւն ելք մը
չունեցաւ. ողջախօսութիւնը յաղթանակեց
ի վերջոյ եւ մենաշնորհը տրուեցաւ:

Հեռագրական այս նոր գիծը դեռ չին-
ուելու վրայ էր, երբ Ռիւդէր խորհրդաւ
ընկերութեան նիւթական վիճակը հաս-
տատուն հիման մը վրայ դնելու անմիջա-
պէս պայմանագրութիւններ կնքեց այլ եւ
այլ մարմիններու եւ ընկերութեանց հետ,
որոնք մեծ քանակութեամբ հեռագրական
գործ կ'ապահովէին իր գիծին համար:
Ռիւդէր, երբ անգլիական Կառավարու-
թենէն մենաշնորհը ստացաւ, բէնի մը իսկ
չվճարեց, բայց 1869ին երբ Կառավարա-
կան որոշմամբ, երկրին բոլոր հեռագրա-
կան գիծերը Պետութեան ձեռքն անցան,
իր պայմանագրութիւններուն եւ ընդար-
ձակ գործառնութիւններուն ի վարձ՝ կա-
րեւոր գումար մը ընդունեց: Ռիւդէր այն-
քան ճարտարօրէն կնքած էր իր պայմա-
նագրութիւնները որ Կառավարութիւնը
յայտարարեց թէ իր յաճախորդները շատ
բախտաւոր պիտի համարուէին, եթէ այս-
քան կարող մարդու մը ձեռնտուութիւնը
շարունակէին վայելիլ:

1865ին Ռիւդէր Պէրլինի մէջ ալ գոր-
ծակալութիւն մը հաստատեց, որ շատ
չանցած բաղխումներ ունեցաւ Գերմանիոյ
Պաշտօնական Մամուլին Գործակալու-
թեան հետ: Կառավարութիւնն ալ իր
կողմէն աշխատեցաւ արգելքներ յարու-
ցանել Ռիւդէրի Գործակալութեան դէմ
քանի որ այս վերջինը իր չահուն չէր
ծառայեր եւ ամէն տեսակ լուրերու տա-
րածման կը նպաստէր. բայց ասով հան-
գեւոր ձորեկ կազմակերպութիւնը բարդա-
ւաճեցաւ, թէպէտ մեծամեծ ծախքերով
եւ զոհողութիւններով:

Ռիւդէր ուզեց իրեն դէմ նիւթուած
մեքենայութիւններուն պատասխանել ար-
մատական եւ ազդու կերպով մը. անմի-
ջապէս Պերլին դնաց եւ այն ատենի դեր-
ման վարչապետ Պիլմարքի ներկայացուց
բողոքագիր մը: Ռիւդէր ամէնէն աւելի
կը պնդէր ու կէտին վրայ թէ իր Գոր-
ծակալութեան հեռագիրները միշտ ուղիղ
եղած են եւ այդպէս ալ պիտի ըլլան.
ուրեմն ինչ պատճառի վրայ հիմնուած
էին իրեն դէմ լարուած դաւերը եւ ատե-
լութիւնները: Օր մը Ռիւդէր ըսաւ Պիլ-
մարքի.

— Իմ հեռագիրներս անսխալ չեն:

— Չափազանց անսխալ, պատասխանեց
Պիլմարքը, հասկցնել ուզելով որ անհա-

տական եւ ամէն քննութիւնէ զերծ գոր-
ծակալութիւն մը հաշտ աչքով չի դիտ-
ուիր Գերմանիոյ մէջ Պիլմարք նոյն իսկ
զգացուց Ռիւդէրի որ, եթէ հաւանի մեկ-
նիլ Գերմանիայէն, Կառավարութիւնը կա-
րեւոր գումար մը կը վճարէ իրեն:

Գերմանիոյ վարչապետը մինչ այս ա-
ռաջարկը կրնէր Ռիւդէրի, միւս կողմէ
կը դրդէր Պառն Պալմարէօրը, որ ինք
ալ հաստատէ հեռագրական ընկերութիւն
մը Գերմանիոյ մէջ. արդարեւ գերման
Կառավարութեան ձեռնտուութեամբ Պա-
ռնը հիմնեց «Եւրոպական Հեռագրական
Ընկերութիւն»ը որ մինչեւ այսօր գլխա-
ւոր հեռագրական պորձակալութիւնն է
Գերմանիոյ մէջ:

Լոնտոն գտնուած միջոցին Ռիւդէր յա-
րաքերութիւն հաստատած էր այնտեղի
պարսկական դեսպանին հետ. այս ծանօ-
թութենէն օգտուիլ ուզելով Թէհրան մաս-
նաւոր պատուիրակ մը զրկեց, ներկալա-
ցնելով կարգ մը ծրագիրներ, Պարսկաս-
տանի տնտեսական բարգաւաճման հա-
մար: Այս առթիւ կատարուած բանակ-
ցութիւնները վերջացան 1872ին, որ ատեն
Ռիւդէր ձեռք անցուց Պարսկական հըռ-
չակաւոր Մենաշնորհը: Թէհրանի ուսա-
կան դեսպանը ամէն ջանք թափեց, որ
Շահը չըստորագրէ պայմանագիրը: Նոյն
իսկ արտօնագիրը ձեռք անցուելէն ետք,
երբ անգլիացի պատուիրակը պարսկ առ-
տիճանաւորի մը հետ կը պատրաստուէր
ետ դառնալ, իրենց լուր տրուեցաւ թէ
ճամբան, Ռուսաստանէն անցած ատեն-
նին, յատկապէս կազմակերպուած զրթ-
ուարութեանց պիտի հանգիպին: Բայց
մարդիկը զիւրաւ յուսահատողներէն չէին:
Պարսիկը իր վերաբերման պատասխան մէջ
կարեց արտօնագիրը եւ երկու ընկերները
գիշերը ցերեկին խառնելով ճամբորդեցին,
անցնելով Փոքր Ասիայէն, որպէսզի ու-
սական երկիրներուն մէջ լարուած մե-
քենայութիւններուն զոհ չերթան:

ԵՐԵՒԱՆ

Վ Ի Ի Պ Ա Կ

Ծաղիկ Թիւ 27. «Պատմական վրայ» յօդուածին
մէջ հետեւեալ վրիպակները սպրդած են.

Էջ 314. Ա. սիւնակ. տող 42. «Նախնական տար-
րերէն ընտրուած» պէտք է կարդալ «Նախնական դա-
րերէն ընտրուած»: Նոյն. տող 59. «Եպիսկոպոսի մը
չի տրուիր» պէտք է կարդալ «չի տրուի»: Նոյն. սիւ-
նակ Գ. տող 24. Թովկոյի «Ժողովին» պէտք է կար-
դալ «Ժողովին»:

Դարձեալ, առաջնորդող յօդուածին մէջ երկրորդ
հատուածին սկիզբը՝ «Կըսուի Թէ»-ն աւելորդ է: Յե-
տագայ տեղեկութիւնն ալ ամբողջութեամբ մոռցուած
ըլլալով, այսօր միայն կարող կըլլանք տալու. —

Կըսուի Թէ ռուս կառավարութեան մատակարարու-
թեան ենթարկուող եկեղեցապատկան կալուածներուն
ամբողջական արժէքը կը հասնի երեք հարիւր միլիոն
ֆրանքի:

Կիպրոսի ներկային մէջ արհեստական ճարտարութիւն գրեթէ բնաւ չունի։ Հին ատեններ Կիպրոսցի վարպետներ համարաւ հանած են անոնք են որ շինեցին Ակա- մեմոնի համար պղնձէ զրահ, Դեյփիսի տաճարին համար խնկակալ եւ ոսկերչա- կան զարդարանքներ ու սպասներ։ Այսու հանդերձ ներկայ վիճակն ալ բոլորովին անմիջական չէ։ Կր յիշուի թէ Չիքա- կոյի Յուդահանդէսին մէջ մրցանակի ար- ժանացան այն մետաքսէ բանուածքները եւ բրդէ կերպասները, որոնք Կիպրոսէն ղրկուած էին։ Եթէ զրտութիւն եւ գրա- մագլուխ միանան՝ Կիպրոսի մէջ չեն պակ- տիր շահաւեր արհեստներ, որոնց համար երկիրն ալ ունի շատ նպաստաւոր նախ- նական նիւթեր։

Կիպրոս կղզին ոստիկան-զինուորները տեղացի են եւ կ'ընտրուին ամէն ազգէ, ասոնց մէջ Թուրքերն աւելի են թուով եւ աւելի ընդունակութիւն կը ցուցնեն։ Կիպրոսի զատարաններուն մէջ տիրող օ- րէնքը Օսմանեան Տիւրքերն է, բայց տե- ղական պէտքերուն համեմատ յաւելուած- ծական օրէնքներ եւ փոփոխութիւններ ալ կան։

Կիպրոսի ընակիչներուն թիւը, ամե- նահին թուականներու մէջ, մինչեւ երեք միլիոնի հասած է, կ'ըսեն ոմանք։ Ժ. Դարու սկիզբները 600,000-ի կամ մէկ միլիոնի իջած է այդ թիւը, իսկ հիմա 237,022 հոգի կայ միայն, ըստ 1901-ի վի- ճակագրութեան։

Կղզին Յոյն Եկեղեցւոյն հոգեւոր իշ- խանութիւնը անկախ է եւ Արքեպիսկո- պոսը ինքնազուլա։ Այս առանձնաշնոր- հումը որ արդէն Եփեսոսի Ժողովէն (431) վաւերացուած էր, վերահաստատուեցաւ Զենոն կայսրէն ալ, երբ Կիպրոսի մէջ մեռած Բաւնաբաւ առաքեալին մար- մինը եւ ասոր կուրծքին վրայ Մատ- թէոսի Աւետարանին մէկ օրինակը զըտ- նուեցան (478)։

Կիպրոսի Եկեղեցին իր անկախութիւնը պահպանելու համար երկար ժամանակ պայքար մղած է Անտիոքի Պատրիարք- ներուն դէմ։ Ժ. Դարու լատինացւան իշխանութեան շրջանին՝ հալածանք կրած է լատին կրօնականներէ, երբեմն ահաբի խոտիւ որ աշխարհական իշխանութիւնն ալ հարկադրուած է միջամտել ի նպաստ Յունաց։

Կիպրոսի մէջ տակաւ լատին տարրը տեղաբացաւ եւ Յոյն Եկեղեցին զօրացաւ։ Հիմա կղզին ունի 607 յուսական եկեղեցի եւ 94 վանք։ Վանքերուն մէջ ամէնէն հոշակաւորն է Քիքքո, ծովէն 4360 ոտք բարձր գիւղի վրայ, հող կը գտնուի Ս. Ղուկասի գծագրած Աստուածածնի պատ- կերը, զոր Ալեքսիս Կոմնենոս ընծայած է 1081ին։

* * *

Կիպրոս ունի պաշտօնական թերթ մը.

ասկէ զատ կը հրատարակուին 8 յունարէն եւ մէկ թրքերէն լրագիրներ։ Կիպրոսցի- ներու բարքերուն վրայ Եւրոպացի ուղե-ւորները թէեւ տարակարծիք են, բայց ընդհանրապէս աննպաստ կը խօսին։ Կիպ-րոսցին առ հասարակ դանդաղ, անհոգի եւ յետամնաց է. ուշագրաւ է նաեւ վռա-քիբրիոս (Կիպրոսցի կով) բացատրութիւնը որ հին մասնականներէ մնացած է։ Աստ-ղիկի ծննդավայր համարուած եւ անոր պաշտաման խրախճանութիւններուն թատր-եղած այս փոքրիկ աշխարհին մէջ՝ ան-բընական չէ որ հնչտասիրական հրայրքն ալ ժառանգ մնացած ըլլայ Կիպրոսի արդի սերունդին։ Նոյնպէս սակաւաթիւ չեն ա-նոնք որ կղզին ներող օրէնքները կը զեղծանեն տգիտաբար, եւ այս կեր-պով ցաւալի համեմատութեամբ աճած են բարոյական դժբախտութիւնները՝ ընտա-նիքներու մէջ եւ կուսակցական կռիւները՝ հասարակութեան մէջ։

Կիպրոսի հնութիւնները մասնաւոր տեղ եւ կարեւորութիւն ունին Հնագիտութեան մէջ. ասոնք կը բաղկանան արձաններէ, քարերէ եւ ոսկեղէն, խեցեղէն ու ապա-կեղէն զարդերէ, նոյնպէս արցունքի զիշերէ, որոնք ընդհանրապէս զերեզմաններէ հանուած են։ Ամէնէն հին առարկաները կը կրեն փունիկեան դրոշմ. հելլենականն ու հռոմէականը կը յաջորդեն ասոնց։ Շատ մը քարեր եւ արձաններ փո-խադրուած են արդէն Եւրոպա ու Ամե-րիկա. այժմ արգիւրած է հնութեանց արտածումը։ 1901ին Նիկոսիոյ մօտ կա-րեւոր պեղումներ կատարեց ծանօթ հնա-գէտ Մ. Քամիլ Անլար, որ Կիպրոս զըր-կուած էր Փրանսական Կառավարութեան կողմէ։ Մասնաւորապէս կ'արժէ յիշատա-կել Կալիսիի գիւղը գտնուած Կիպրական Դիցուհին՝ «Անտիոյումէնի» (ծովի փըր-փուրէն ելքը)։

Կիպրոսցիները վերջերս որոշեցին հնու-թեանց թանգարան մը հիմնել հանդա-նակութեամբ. առ այժմ իբր թանգարան կը ծառայէ Հայոց թաղին մէջ տուն մը որ կը պարունակէ 6000 կտոր հնութիւններ։

* * *

Առեւտրական դործունէութեամբ Կիպ-րոս ունեցած է շատ նշանաւոր անցեալ մը։ Իրջին Դարուց մէջ երբ Առեւելքի լատին իշխանութիւնները ինկան, Եւրո-պայի վաճառականներն սկսան իրենց ա-ռեւտրական մթերանոցները հիմնել աւելի ապահով կէտերու վրայ։ Այս կէտերն էին Կիպրոս եւ այլուր։ Հետեւաբար, ասիա-կան ու եւրոպական վաճառականութեան խառնարան մը դառնալով՝ Կիպրոս մեծ կարեւորութիւն ստացաւ եւ երբեմն զի-զեց անսահման հարստութիւն։

Կիպրոսի ամենահին զաղթականները Սուրիացիներ են, փունիկեան կամ հրեայ ցեղէ, ասոնք Քրիստոսէ 1045 տարի ա-ռաջ կղզին մէջ հաստատուելով հետե-

ւած են նաւաշինութեան, հանքագործու-թեան եւ զանազան արհեստներու։ Այս զաղթականներուն հետ մօտ գտած էր նաեւ Աստարտէ դիցուհին պաշտամուն-քը, որ Կիպրոսէն ալ անցաւ Յունաս-տան։

Հայոց Կիպրոս հաստատուելուն ամե-նահին թուականը ծանօթ չէ Բակուրանի։ Անշուշտ վաճառական եւ արհեստա-ւոր Հայեր հաստատուած էին Կիպրոս, բայց բազմաճամ հայ հասարակութեան մը գոյութիւնը հաստատող առաջին վկա-յութիւնը որ ծանօթ է՝ Ժ. Դարու երկ-րորդ կէսին կը վերաբերի։ Այսպէս, Հռոմիլայի Ժողովին կողմէ (1179) Մա-նուէլ կայսեր ուղղուած գրութեան ներ-քեւ կը ստորագրէ նաեւ «Թագէոս եպիս-կոպոս Կիպրոսի»։

Կիպրոսի Հայերը Ժ. Դ. եւ Ժ. Դ. դարե-րու մէջ կը տեսնենք ամէն ապարէզնե-րու վրայ։ Իբր վաճառական հաստատուած էին Բաֆոս, Լիմասոլ, Նիկոսիա եւ Փա-մակոսթա. երկրագործութեամբ կը պա-րապէին Մեսօրէի դաշտին եւ Քիրենեան լեռնաշղթայի կողերուն վրայ, եւ եկե-ղեցիներ ու եպիսկոպոսական երկու ա-թոռներ ունեցած էին։

Ներկայ ժամանակին մէջ Կիպրոսի մէջ ոչ մէկ Հայ կայ, որ սերած լինի վաղեմի զաղթականութենէն։ Վերջին մարդահա-մարի ատեն (1901) Հայերը 562 հոգի էին, մեծ մասը Նիկոսիա հաստատուած. մնա-ցածը՝ Լարնաքա, Ս. Մակարի վանքը, Փամակոսթա, Լիմասոլ, եւ Բաֆոս։ Այն ընտանիքներն իսկ որ բուն տեղացի կը համարուին՝ 150 տարիէ աւելի հնութիւն չունին եւ կը պատմեն իրենց պապերուն կամ տատերուն գաղթելը Կիլիկիոյ քա-ղաքներէն, Իզմիրէն եւ ուրիշ տեղերէ։ Գաղթականութեան վերջին հոսանքն ալ հինգ վեց հարիւր հոգի բերած էր Կ. Պո-լիսէն, Այնթապէն, Քիլիսէն, Տիարպէ-քիրէն եւ այլն, բայց ասոնք մեծ մա-սամբ անյաջող մնացին ապրուստ ճարե-լու եւ մեկնեցան կղզիէն, ոմանք երկիր վերագառնալով եւ ուրիշներ Եգիպտոս կամ Ամերիկա փոխադրուելով, այնպէս որ իբր հարիւր հոգի միայն կը մնայ յիշեալ նորեկներէն։

Կիպրոսի մէջ Ընկերութիւն մը կաղ-մուեցաւ օտարներէ որ կը կրէ The Eastern and Colonial Association անունը։

Այս Ընկերութիւնը կղզին զանազան կողմերէն զնեց չորս ագարակ, եւ իրեւ ուրիշ ճիւղ գործին՝ Նիկոսիոյ մէջ հաս-տատուեցան Շերամբուլուական Վարժա-բան մը եւ մետաքսի մանարան մը։ Այս ամենուն մէջ զլիսաւորաբար Հայեր կ'ըն-դունուէին իրեւ տնօրէն, հսկող, ուսա-նող, յշակ եւլն. Սակայն, կ'երեւի թէ ընկերութիւնն իր սպասածին չափ զրա-մագլուխ գոյացնելու չը յաջողեցաւ եւ ձեռնարկներն անկատար մնացին։

Նոյնպէս վերջ դաւա Լարնաքայի Պատապարան—Որբանոցը, զոր հիմնող տիկիններուն նպատակն էր՝ բազմաթիւ տղաքներ բերել և զանոնք վարժեցնել արհեստներու եւ ծառայութիւններու, եւ վերջնականապէս տեղաւորել կղզիին մէջ։ Կարեւոր գումար մը հանգանակուեցաւ այս հաստատութեան համար եւ 220 թ մօտ անոք տղաք բերուեցան, սակայն դործին ներքին վարչութեան եւ մատակարարութեան մասին յայտնուած աննպաստ դիտողութիւնները, եւ անհամաձայնութիւնը խանգարումներ յառաջ բերին, եւ ընկերութիւնն այս եւ նաեւ ուրիշ պատճառներով՝ փակեց հաստատութիւնը, եւ սլառապարեալներն իրենց տեղերը վերադարձուց։

* * *

Այս եւ ուրիշ շահեկան բազմաթիւ մանրամասնութիւնները, ինչպէս նաեւ պաշտօնական վաւերացումները եւ զորքին կցուած «Ժամանակագրական Յանկ»ը մեծապէս օգտակար հատոր մը կընեն կիպրոս կղզին։

Ք.

Ռ Ո Ւ Ս Ա Յ Ա Յ Ո Ց Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ա Պ Ա Տ Կ Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ւ Ս Ծ Ո Ց Խ Ն Դ Ի Ը

★ «Ծագիկ»ի Չիրդ թիւով հաղորդած էինք արդէն թէ Ս. Պատրիարքը հեռագրած է Էջմիածնի Սինոդին նախանշամ Դաւթեան արքեպիսկոպոսին՝ Ն. Ս. Օծութեան հրաժարման զրոյցին նկատմամբ ուրոշ տեղեկութիւններ սպասելով։ Վերջին երկուշաբթի օրը Ս. Պատրիարքը Դաւթեան արքեպիսկոպոսէն պատասխան հեռագիր մը ստացաւ ուր հակիրճ բառերով կը ծանուցուի թէ Հայրապետին հրաժարման մասին չըլած զրոյցները ճիշդ չեն։

★ Ըստ Պատրիարքական հրաւերին, երեքշաբթի օրը, Պոլիս գտնուող 11 արքեպիսկոպոսներ եւ եպիսկոպոսներ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարքի գլխավոր գումարում մը ունեցան Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, եւ երեք ժամու չափ խորհրդակցութիւններ կատարեցին, Ռուսահայոց եկեղեցապատկան կալուածոց մատակարարութեան՝ ռուս Կառավարութեան կողմէ սեփականութիւնն առթիւ։ Ամէն կողմէ կարծեաց փոխանակութենէ վերջ, նկատելով որ Ս. Էջմիածնէն ցարդ որ եւ է ուղղակի տեղեկութիւն չէ հասած Պատրիարքարան ի մասին ռուս պետական տնօրինութեան եւ առ այդ Մայր Աթոռոյ եղած զեկուցման մասին, ընդհանուր հաւանութեամբ որոշուեցաւ գիր մը գրել Ս. Հայրապետին, որուն մէջ բացատրուելէ յետոյ թէ ռուսահայ եկեղեցիներու մասին ծրագրեալ կարգաւորութիւնները ցաւ յառաջ բերած են, թէ Հայ եպիսկո-

պոսունք իբր ուխտեալ միաբաններ Մայր Աթոռոյ, Եկեղեցւոյ շահուց պաշտպանութեան նախանշաններով թեմաք կը փափաքին որ Ն. Ս. Օծութիւնը իրեւ թարգման իրենց զգացմանց, ամէն անհրաժեշտ ձեռնարկ ընէ, յանուն նաեւ Թրքահայ եկեղեցականութեան եւ արդիւնքը ընդ փոյթ հաղորդէ։ Այս գիրը, բոլոր ներկայ եպիսկոպոսներէն ստորագրուելով Ս. Էջմիածին պիտի ղրկուի, սպասելով անոր

պատասխանին։ Պատասխանին Պատրիարքարան ժամանելուն, նորէն պիտի գումարուի Եպիսկոպոսաց Ժողովը, խնդրոյն հանգամանաց համեմատ հարցը աւելի եւս ուսումնասիրելու համար։ Ինչպէս կը տեսնուի, վերջին եպիսկոպոսական գումարման, վերջնական եղբակացութեան մը կարելի չէ եղած յանգիլ։ Արդէն աճապարելը ամէնէն վիստակար արդեանց կրնար տանիլ Եկեղեցին։

Ա Պ Ա Յ Ո Վ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ց Բ Ա Ժ Ի Ն

Ծ Ո Վ Ա Յ Ի Ն Ա Պ Ա Ն Ո Վ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կորդեան հանգոյց, Լարիւրինթոս և Հրոմի գետնադամբանները կուտ մը չեն արժեք ծովային ապահովագրութեան քով, ուր ամէն ինչ ի մի ձուլուած է. որչափ ընկերութիւնները այնչափալ պատմանք մին միւսէն աւելի արտառոց, կան որ անգլիական օրէնսդրութեան կը վերաբերին, ուրիշներ գաղղիականին, գերմանականին, ամերիկեանին եւ ուրիշներ ամենեւին իւրաքանչեւ նմանիւր, վասն զի այն ընկերութիւնը որ երկար տարիներէ ի վեր ա'լ փորձառու եղած է, չընդունիր զոր օրինակ կապերտին ծովային ջուրէ աւրուելու վիստար. ուրիշներ աւելի նոր ծագում ունենալով, յաճախորդ շահելու մտքը պատրաստ են ամէն ինչ ընդունելու բաւ է որ տարեգլխուն եթէ բաժնետէրերուն շահաբաժին ալ չտան իսկ, չողջողուն բաւերով կարգ մը իմաստակութիւններ ընելէ յետոյ սա եղբակացութեան յանգին թէ «կը ցաւինք թէպէտ որ ձեզ շահաբաժին պիտի չկրնանք յատկացնել, սակայն մեր գործառնութեանց աճումը յուսալ կուտայ թէ գալ տարի գոհունակութիւն կը տրուի ձեզ»։ Բաժնետէրերը, ընդհանրապէս հարուստ անձնաւորութիւններ, յօրանջելով մտիկ կ'ընեն ընդհանուր տնօրէնին այս խօսքերը ու ընկերութեան բարգաւաճմանը շամբանիայի չիչեր պարպելով կը մեկնին յաջորդ տարուան համար ժամագրութիւն տալով, որ սակայն նոյն վերջաբանով կը լինայ։ Սակայն օր մըն ալ ձանձրացած այս շահուակելի եւ չի գործադրուող խոստումներէն՝ բաժնետէրերը իրենց կարգին վերջաբանը կը դնեն, այսպէս վերջ տալով սկսուած գործի մը որ յաջողութեամբ պիտի պսակուէր եթէ ճշգրիտ կերպով համաձայն երթար միւս հին ընկերութեանց գործելու կերպին։

Այսպէս տարին հարիւրաւոր ընկերութիւններ կը ծնին ու այնչափ մըն ալ կը մեռնին դարձեալ նորերու ծնունդ տալով, որոնցմէ մէկ կամ երկուքը եթէ կարենան

շարունակել, մեծ բան ըսել է որովհետեւ ծովային ընկերութիւն մը վարելը հրդեհի ընկերութիւն մը վարելու չի նմանիր եւ ոչ ալ կեանքի. բոլորովին կը տարբեր խնդիրը եւ մեծ յարգ ու պատիւ կը վայելեն ու առատաձեռնօրէն կը վճարուին փորձառու ու գործունեայ տնօրէնները, վասնզի այսպիսիներ մատուց կը համարուին. կը յիշենք որ ասկէ մէկ երկու տարի առաջ այսպիսի փորձառութեան տէր ընդհանուր տնօրէն մը եկաւ Պոլիս յանձնելու համար քննիչութեան պաշտօն մը ապահովագրիչներու. խեղճ տնօրէնը ի զուր աշխատեցաւ այսպիսի մէկը գտնել հակառակ 600 ֆր. ամսաթոշակ վճարելու խոստումին եւ որուն գործը պիտի ըլլար միայն Միջերկրականի ծովեզերքները խրոյճ ընկղմող ու վիստարող ծովային փոխադրութեան ծառայող ինչքերու տեղեկատուութիւնը, սակայն ինչպէս որ վերը ըսինք ստիպուեցաւ թողուլ այս գողափորը առ է չգոյն ծովային ապահովագրիչի մը։

Ասով չենք ուղեր ըսել թէ Պոլիս ամենեւեւին ապահովագրիչ չկայ. ընդհակառակը Եւրոպիոյ մէջ ծովային ընկերութիւն գրեթէ չէ մնացած որ հոս գործակալութիւն չ'ուսնեայ, այնպէս որ եւրոպացի գովիստօնները ամէնքն ալ ընկերութիւններ կը ներկայացնեն առանց ապահովագրական ալբուրներին տեղեկալ ըլլալու. ասոնց մէջէն 4—5 հատ բացառութիւնները հանելով միւսները ամենքն ալ ջուրը ձգելիք բաներ են ու վաճառականական դատուն շահ տալէ աւելի կորուստ է որ կը հասնին ի վնաս երկրին բարգաւաճման, որովհետեւ վաճառական դասը, — բացառութիւնները յարգելով — ծովային ապահովագրութեան վրայ այնչափ տեղեկութիւն ունի որչափ ունի ծովային «գոնօլիմէնթօ»ի մը վրայ ուր «մարգա»յէն «նումբրօ»էն զատ բան մը կարեւորութիւն չունի. բաւ է որ ասոնք իրենք ըլլան, ասկէ անդին ինչ տեղը կայ հետաքրքրուելու թէ ինչ պայմաններու տակ շոգենաւային կամ ծովային ապահովագրական ընկերութիւնը պատասխանատու կը ձանձնան ինքզինքնին։ Յիշաւի

այս վիճակը չատ խզմալի է որովհետեւ առաջին ներկայացող յաճախորդ մը որ ապրանք մը ունի ապահովագրելու, չհետաքրքրուիլ թէ ինչ պայմաններու տակ ապրանքը ապահովագրուած է նամա- նաւանդ եթէ ապահովագրիչը տեղական լեզուները չգիտցող մէկն է՝ մէկ քանի անիմաստ խօսքեր լսարանի կը ճամբէ խեղճ յաճախորդը ինքն իր բախտին ձգե- լով:

Եթէ վնաս չպատահի լաւ, սակայն ընդհանրապէս մինչեւ որ ապրանքը տեղը ժամանէ եւ որ եւ ինչ կերպով աւերուի՝ ալ գնա՝ եկուրը կը սկսի, որովհետեւ ա- պահովագրիչը ապահովագրութենէ ամե- նեւին տեղեկութիւն չունենալով կը սկսի խելօրէիտակին փշածը ընել տալ յաճա- խորդին որ վերջապէս ձանձրացած՝ կ'ի- նայ աս ու ան փաստաբանին ձեռքը ալ եւս անկէ չաղատելու համար, կարծես ա- պահովագրիչը ու փաստաբանը կը միա- նան շորթելու խեղճ մարդուն ունեցածը չունեցածը, ի վերջոյ յայտարարելով թէ ընկերութիւնը իր իսկ պայմանով պա- տասխանատու չէ:

Պէտք է որ գիտնանք թէ ամէն ապ- րանք իր տեսակովը ապահովագրելը զատ պայմաններ ունի որ կը համապատասխանէ շուտով կամ դժուարութեամբ արուե- լուն, այսպէս մանիթաթուրային պայ- մանը մեծապէս կը տարբերի կապերով պայմանէն ինչպէս նաեւ երկաթիւնը ուրիշ ապրանքներէն: Նմանապէս՝ եթէ ութը փարայի տեղ վեց փարայ վճարել ուղ- ուի՝ նմանապէս եթէ ութը փարայի տեղ 10 փարայ վճարուի եւ որ ի կարգին Ըմ- բռնելը շատ դժուար չէ թէ՛ ինչ տարու- րերումի ենթարկուած է վաճառականա- կան դասը ծովային ապահովագրութեան տեսակէտով: Ինչպէս որ վերը բոլոր ա- մէն ընկերութիւն իր զատ պայման ունի, ասկէ դուրս, հրապարակներն ալ զատ զատ պայմաններու ու օրէնքներու ենթար- կուած են: Այսպէս՝ գաղղիական ծովային ապահովագրական օրէնսդրութիւնը անգ- լիականէն այնչափ տարբերութիւն ունի որչափ ունի անգլիականը գերմանականէն, զոր օրինակ գերմանական պայման կ'ըն- գունի երկաթիւն ապահովագրել—այս ալ շատ մը դժուարութիւններէ յետոյ—ծո- վային ջուրէ առաջ եկած ժանգի ղէմ, մինչդեռ գաղղի ու անգլի չընդունիր, Լեւ- թագրենք նմանապէս թէ՛ ընկերութիւն մը տարուան միջոցին, այս ինչ ապրան- քին վրայ ո՛ր եւ է պայմանով մը շատ վնաս տուաւ եւ անա պայմանները կը փո- փոխուին: Եւ առաջ որ ծովի ջուրէն աւերուե- լուն պատասխանատու կը ճանչնար ինք- գինքը այլ եւս չճանչնար ու միայն ապ- րանքին՝ ծովուն մէջ անհետանալուն միայն վնաս տալու պայմանը կը դնէ: Ուրիշ մը շահ րրած կը շարունակէ իր առաջուան պայմանով, կամ թէ գայն աւելի դիւրա-

մատչելի կ'ընէ սակայն չմոռնանք ըսել թէ պատրաստ է ան ուղած վաճարակներն վեր ի վայր շրջելու: Ընդունած կանոն- ները: Այսպէս թէ այնպէս, վնասողը հա- սարակութիւնն է, վնաս զի եթէ լուր չտրուի իրեն թէ ապրանքը այս ինչ պայ- մանով ապահովագրուած է, ան՝ ըստ ա- ռաջնոյն կը շարունակէ ապահովագրել առանց կուտ մը իսկ կարեւորութիւն տալու: Ապահովագրական technique բա- րերը չի հասկնար մինչեւ որ քիչ թէ շատ փորձառու ապահովագրիչի մը ձեռքը չիյ- նալ եւ քաջատրու թիւն ունենալ չփափա- գի: Եթէ այս ալ չընէ, այլեւս վնասի մը պահուն ընկերութեան պայմաններուն ձեռքը խաղալիք մըն է:

ՀՐԴԵՆԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՅՕԻ. 11.— Հաշտեամբ, արժէթուղթ, ոսկի դրամ եւ օրեւիցէ արժէքաւոր աւարակայ ու եւ պայմաններով չեն կրնար ապահովա- գրուիլ ինչպէս նաեւ տղամանի, վտուղ եւ պայթուցիկ աւարակներ, իսկ զէրքեր, նկար- ներ եւ երաժշտական գործիքներ, ձեռագիր- ներ կրնան ապահովագրուած նկատուիլ, եթէ բոլորին մէջ անշատաւար դրուած կան, ինչ- պէս նաեւ շէնքերը խոնավութենէ պահպանե- լու համար փայտէ կախարչները:

Հրդենի ապահովագրութեան ընդհա- նուր պայմաններուն մէջէն այն, որուն մինչեւ աստիճան մը հանրութիւնը ծանօթ է, այն ալ այս յօդուածն է, որով արժե- թուղթ, ոսկեղբամ եւ արժէքաւոր ա- ռարակայ չեն ապահովագրուիր, սակայն ինչ որ ընտել չի գիտար սա է թէ գիրքեր, նը- կարներ եւ երաժշտական գործիքներ կ'ա- պահովագրուին միայն թէ պէտք է որ ան- ջատաբար դրուած ըլլան բոլորին մէջ եւ ասոնց համար ալ զատ դուրս մը որոշ- ուած ըլլալ, որպէս զի ընկերութիւնը կա- րենալ հրդենի մը պահուն, եթէ մասամբ ազատուած են, վերադարձել յաճախոր- գին, արժէքը ապահովագրեալ գումարէն զեղծելով, սակայն ինչպէս որ կ'ընէ յօդ- ուածը պէտք է որ անպատճառ լուր տրուած ըլլալ ընկերութեան: Մեզմէ շա- տեր երբ ապահովագրութիւն մը ունենան իրենց կարասիներուն համար, հետեւեալ խօսքով կը գոհանան. «Կարտսիներս ա- պահովագրեցիք»: Եթէ թուն իսկ ընկերու- թեան գործադատութեան գիմա՝ է մինչեւ մէկ աստիճան հաւանականութիւն կայ որ, գործադատարը կամ պատճենե- ները հարցնեն փնտոնել թէ իր կարասի- ները ինչէ՞ կը բաղկանան եւ ըստ պատ- շաճի ապահովագրեն, սակայն եթէ շրջուն դասակարգի միջնորդի մը հետ է որ գործ ունի, միջնորդին ինչ հոգը թէ իր կա- րասիները ինչէ՞ բաղկացած են, անիկա չիտակ ընկերութեան կը դիմէ ու այնպէս ձեւ մը կուտայ խնդրոյն իբր թէ ապա- հովագրուելիք կարաւորները գիտէ, անոր համար խնդրը կը կայանայ մի միայն յա- ճախորդը իր ընկերութեան տանելու ճար- պիկութեանը մէջ եւ ստակը գանձել յե- տոյ գրպանը... կամ տեղը տանիլ՝ տա- սանորդէնքը ստանալու համար: Ասոր համար է որ ընկերութիւններն ալ պա- տասխանատուութենէ զերծ մնալու հա- մար իրենց բոլորին վրայ դրած են, աղա-

չելով յաճախորդին կարողալ այս պայ- մանները:

Որոշուածութենէ պահպանելու համար շէնքին որ եւ է մասին վրայ դրուած փայտէ կախարչներու ամենեւին կարե-ւ ւորութիւն չտրուի ժողովուրդին կողմէ, բայց պէտք էր հակառակը ըլլար: Շէնք ըսելով ամէն ինչ մէջը կը հասկցուի եւ թէ պէտք հրդենի պարագային ընկերութիւն- ները մինչեւ հիմայ խնդիր չեն յարուցած, սակայն պայմանը գիտնալու ու որոշապէս բոլորին մէջ գրելը ունի իր մասնաւոր ա- ռաւելութիւնները:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

★ Վերջացող շարժուն Բարիզի ստորերկրայ եր- կամուղիին արկածը նորէն մեզ կը թելադրէ որ ան- զամ մը եւ շէնքներ արկածներու դէմ ապահովագրու- թեան անհրաժեշտութիւնը, Ապահովագրական խնդիր- ներով զբաղող լրագիրները սկսած են խօսիլ այս ա- դէտքին պատասխանատուներուն դէմ եւ հասուցում կը պահանջեն զոններուն համար, Ըստ կարողացումին, արկածներու դէմ երկամուղիին ընկերութիւնը ինը- գինը ապահովագրած է եղեր 250,000 ֆրանքի: Կը յուսացուի թէ շնորհիւ այս գումարին՝ վնասին մէկ մա- սը ապահովագրական ընկերութիւնները պիտի կրեն: Կ'ըսուի թէ ընկերութիւնը որոշած է 2,000,000 ֆր- վմարել զոններու ընտանիքներուն:

★ Պերիքի մէջ վերջերս երկրաշարժներէ բաղ- կացած մարմին մը կը հաստատէ թէ երկամուղի որ մին- չեւ հիմայ իբր ամէնէն յարմար նիւթը կը կարծուէր շէնքերու մէջ գործածուելու համար, տակաւ կը կորսն- ցնէ, իր այդ համբաւը, երկամուղի տարածական (mallé- able) ըլլալով չդիմանար բարձր աստիճան ջերմութեան եւ ամբողջ շէնքին փլեւուն կրնայ տեղի տալ: Ապա- հովագրական ընկերութիւնները տեղեակ այս իրողու- թեան, Եւրոպայի մէջ սկսած են երկամուղին ու քա- րուկիր շէնք մը միւսնոյնը նկատել:

★ Ուշագի մէջ յուլիս 28ի գիշերը, Թիրիքգատէ Մէհմէտ բաշայի գորգի յատուկ ներկարանը հրոյ մա- րակ եղեր է: Յիշեալ ներկարանը ապահովագրուած չէր:

★ «Նորօրինակ Ապահովագրութիւն» անուան տակ Wallmann Պ. Դլաուզմա՛ի յօդուածը կ'արտասպէ որ երեւակայեղի ապահովագրութեանց տեսակներու մէկ ցուցակն է: Այսպէս, կ'ըսէ թէ պէտք է ապահովագրուիլ անձրեւի դէմ հունձքի ժամանակ, որովհետեւ անձրեւը յառաջ գալիք շահը կը պակսեցնէ: Ընտանիք մը պէտք է ապահովագրուի գէշ օդին դէմ, այն պարագային որ լաւ կը յուսացուի որ ինչոյ կամ պարսկանդիս պի- տի տրուէր եւ որուն համար պնտագրուելու անագին ծախսերու ենթարկուած է, եւ որ գէշ օդին պատճա- րաւ տեղի չէր ունեցած ու, ծախսերն ալ վրայ գա- ցած: Նմանապէս կարելի է ապահովագրուիլ Էրբ աղ- ջիկ մը ամուսնանալուն փետացուն համակրելի չ'ըլլայ ընտանիքին մէջ: Կարելի է ապահովագրել մեծ մայր մը որ կտակը ընելէ յետոյ զուլսը կորսնցնելով կամ կտակագիրը պատուելու եւ կամ դարձեալ... ամուս- նանալու կ'ելլէ: Եւ որուն հետեւանք այնչափ փափագ- ուած ժողովուրդները ձեռք չունցիր: Կարելիութիւն կայ նմանապէս որ այր մը ապահովագրուի իր կնոջ յառաջիկային ուրիշներու հետ ունենալիք ապօրէն յա- րաբերութեանցը դէմ, ինչպէս նաեւ ամուսնալուծման դէմ: Հայր մը կրնայ ապահովագրուիլ իր ծնելիք որդ- ւոյն համար, ըլլայ մանչ կամ աղջիկ (յա տնի է թէ քո- լիսին մէջ բացորոշապէս պիտի գրուի որոյ հօրը աղջիկ կամ մանչ ուղղել)՝ նմանապէս երկարեակ կամ երրորդակ մանչ ուղղել)՝ նմանապէս փոխառու մը ոչ-վճարման դէմ, նուա- զահանգէսներ կազմակերպող մը, Թատրոնի տնօրէն մը անյայտ գործերու դէմ, խօսեցեալը ամուսնութեան վրիպելուն դէմ եւ վերջապէս զինեպանները իրենց յա- ճախորդներուն գինովութեանը դէմ կրնան ապահո- վագրուիլ:

Արտատպութիւն Ա. ՍԱԿՐՈՒՆԻ

Տպագրութիւն Սազաեան

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱԻ ԱՆԳԼԵՐԵՆԵ-ՀԱՅԵՐԵՆ ԳՐԱԳԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Որ կը լրացնէ կտրելու պէտք մը ուսանողներու, ճամբորդներու եւ առեւտրական գործերով զբաղողներու համար:

Գին 8 Ղրշ.

Կը գտնուի բոլոր գրաւաճառներուն քով: Կեդրոնականին է Սագաեան Տպարանը
Մեծաքսոնակ գնդակներու գեղջ

ԱՊԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՈՎ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ գոհարեղէններ ունենալ, աժան ու ճաշակաւոր, թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական ճաշակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, արծաթեայ դաւազաններ եւլլն. դիմեցէ՛ք Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ-Փողոց, թիւ 13:

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին համար 100ին 5 մասնաւճար: Կանխիկ գնողին համար հարիւրին 5 զեղչ: Գործածուած գոհարեղէնները եթէ մնասուած չեն՝ 100ին 10 զեղչով ետ կ'առնուին. իսկ ապառիկ գնողներէն՝ 100ին 15 զեղչով:

ՅՈՎԱԾՓ ՊԱՆՊԱՆԵԱՆ

(ՄԵՂՐՈՒՆԻ)

ԱՏԱՄՆԱՐՈՅԺ

Մուղաֆէրիէ Հիւանդանոցին եւ Պարսկական Վարժարանին

Բերա, Մեծ փողոց, Թագսիմ, թիւ 61
Զըրաֆէան արաբման

Պաշալեան ամէն օր ակուայի ամէն տեսակ հիւանդութիւններով տառապողները կ'ընդունի, իսկ Ուրբաթ, Կիրակի եւ երեքշաբթի մինչեւ ժամը 5: Գիշերուան ու եւէ ժամուան կարելի է դիմել: Պաշալեան կ'երաշխաւորէ իր լեցուցած ոյջ շինած ակուաները: Յորեկները ակուաքաշել տալու համար որոշ վարձք մը չկաւ: քաշել տուողին կամքէն կ'ախտալ է:

Սղփաճեւուն ճրի

ՅՈՎԱՆ Գ. ՓԱՆԳԱՅԵԱՆ

Պատրաստած է հետեւեալ նոր գասադրքերն, ժանկավարժական նորագոյն մեթոտներու համաձայն, զիրարացնելու համար Ուսումն. Խորհրդոյ կրթական Ծրագրին դործադրութիւնը:

1. ԳՐԱՄՆԱԳԱՆ ԸՆԹԱՅԻ ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ. ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ. Բնական եւ գիւրագոյն մեթոտ կարգալիցելու: Գիր եւ ընթերցում համընթաց: Խոշորագիր 1 1/2 Ղրշ.

2. ԻՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Դասագիրք Ընթերցանութեան եւ բնական ու բնապատմական նախնական ծանօթութեանց 3 Ղրշ.

3. ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ ՅԸՐԱՆՍԵՐԻՆ ԼԵԶՈՒԻ. Դիւրուսոյ մեթոտով: Տղայոց եւ չափահասներու համար 1 1/2 Ղրշ.

4. ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. Պատկերադարգ. Յատակագծերով եւ Աշխարհացոյցերով: Մանկապարտէզ-Մագիոցներու, Նախապատ. կարգերու եւ Տարր. Դասընթացքի Ա. տարւոյ համար: Դ. տիպ՝ հիմնովին բարեփոխուած 2 1/2 Ղրշ.

5. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ Տարրական Դասընթացք (Ա. եւ Բ. տարի). Պատկերներով եւ Աշխարհացոյցերով. Բ. Տղագրութիւն բարեփոխուած (Մանկոյ ներքեւ) 2 1/2 Ղրշ.

6. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ Միջին Դասընթացք (Հրատարակելի):

7. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ Բարձ. Դասընթացք. Պատկերադարգ. Բնական եւ Բազմաթիւ. Ճոխ ծանօթութիւնք աշխարհի հինգ մասանց Բնական եւ Ճարտարագործական արտադրութեանց եւ Վաճառականութեան վրայ. Մեծագիր. Երես 200 6 Ղրշ.

8. ՀԱՄՐ ԱՇԽԱՐՀԱՅՈՅՅԵՐ, Աշխարհագրութեան եւ դասերու վարժութեանց համար. հատը 10 փարա. 100 հատը 20 Ղրշ.

9. ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ, Պատկերադարգ. Մանկապարտէզներու, Մագիոցներու եւ Նախապատրաստական կարգերու համար 3 Ղրշ.

10. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Տարրական Դասընթացք. Ա. տարի 4 Ղրշ.

11. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Տարրական Դասընթացք. Բ. Տարի 4 Ղրշ.

12. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Միջին Դասընթացք Դ. Տարի 4 Ղրշ.

13. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Միջին Դասընթացք. Դ. Տարի 4 Ղրշ.

14. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Բարձր Դասընթացք. Ե. եւ Զ. տարի 10 Ղրշ.

15. ԹՈՒԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. Ընդարձակ տեսական եւ գործնական 15 Ղրշ.

16. ԱՐՈՒԵՍ ՏՈՄԱՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ եւ Վաճառականական Դիտելիք. Պարզ առւմար եւ կրկնատուար: Ամէն մարդ կարող է ինքն իրեն սորվիլ կարճ ժամանակի մէջ: Վարժարանայ համար յարմարագոյն դասագիրքն է իւր համառոտութեամբը, պարզութեամբը եւ դիւրութեամբը մեթոտով 6 Ղրշ.

17. ՆԱԽԱՏԱՐԵՐԻ Գործնական Երկրաչափութեան եւ դժագիտութեան. Տարրական եւ Միջին Դասընթացք. 125 պատկերներով 5 Ղրշ.

18. ՏԱՐԵՐԻ Գործնական Երկրաչափութեան. Բարձր. դասընթացք Ա. Տարի. 264 պատկերով 6 Ղրշ.

19. ՏԱՐԱԿԱՆ ՍԿԶՐՈՒՆԻ ԳՐԱԶԱՇ. ԻՈՅ. Թուաբանական խնդրոց լուծմանը համար կիրարկուած. Պարզ բացատրութիւններով 3 Ղրշ.

20. ՆՈՅՆԻՆ ԲԱՆԱԼԻՆ Ի պէտս Ուսուցչաց. կը պարունակէ Աշակերտաց Դրքին բոլոր հրահանգաց եւ խնդրոց լուծումները 3 Ղրշ.

Դիմել հեղինակին եւ կամ գրաւաճառներու:

MATTONI

GIESSHÜBLER

ԲՆԱԿԱՆ

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐ

ԻՆՔՆԱՐՈՒՂԱՆ ԱՂԲԻՐ ԱԼՔԱԼԵԱՆ
ՍԵՂԱՆԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԵՒ ՋՈՎԱՑՈՒՑԻՑ
ՀԱՄԱԼԻ

Հազի, կոկորդի ցաւերու, սոսմոսի, հաւառիսի եւ միզուրեղութեան
աւազոյն գեղջ

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ ՍՄԷՆ ՏԵՂ
Մեծ նպարավաճառներու, գեղավաճառներու, գեղագործներու քով եւ նաշարաններու մէջ:

Heinrich Mattoni, Carlsbad et Vienne

Պ Ա Լ Ք Ա Ն

ԱՌԱՆՁՆԱՅՆՈՐՀԵԱԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ի ՍՈՖԻԱ
Դրամագլուխ, պանտառ եւ կրաշիւաշորոշքեան գուճար 7,500,000 ֆրանք

Դրամատունք Ընկերութեան՝ Պուլկար Ազգ. Դրամատուն՝ Սօֆիա, Անգլիա-աւստրիական Դրամատուն՝ Լոնտոն,
Տոյէք Պանք՝ Պերլին, Օսմ. Կայս. Դրամատուն՝ Բարիզ, Քրէտի Լիոնէ՝ Կ. Պոլիս

Գործակալութիւն՝ Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ

Ընդհ. Կերկայացուցիչ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ

Կոստանդնուպոլիս, Ղալաթիա, Պանք Օթոմանիէն դէմ, Թաշմապրուն խան

MAISON ISIDORE

Հաստատեալ 1860ին

Բերա, Մեծ Փողոց, 431—433

ԻՉԻՏՈՐ նորաձեւութեանց վաճառատունը 1,500,000 առարկայ ունի Մետաքսեղէն,
ձեռնոց, հոտեղէն, զարդեղէն, սաւորներ, ժապաւէններ, սեղմիրաններ, հովանոցներ, գուլ-
պաններ, վերջին նորաձեւութեամբ զիւարկներ, մազի գնում եւ վաճառում, եւ ըն. եւ ըն. :
(17) 4—52

ՍԱԼԱՄԱՆՏԵՐ

Հ Ո Լ Ա Ն Տ Ա Կ Ա Ն
Առաջնակարգ ապահով-
վագրական Ընկերութիւն
[Ընդդէմ հրդեհի
Հիմնեալ յԱմսդէրսամ]

Դրամագլուխ

Ֆր. 7,500,000

Ընդհ. Գործակալ Պոլսոյ

H. J. W. Huber Jr

Գոնամանողլու խան քիւ 10
6—52

(6)

水野平印雀孔

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԶՈՒՐ ՀԻՌԱՆՈ

(HIRANO)

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇ ՍԻՐԱՄԱՐԳ

Ոսկի միտալ 1900 ի Բարիզի

Արուեստահանգեսին

ՀԻՌԱՆՈՆ ճարտարական արքունիքին մէջ
գործածուող լաւագոյն հանքային ջուրն
է : Գինիով եւ առանձին կր խմուի Սաա-
մոքսի թանջերու օգտակար եւ ախորժակ
զրկող : — Շիշը 3 դր. մեծաքանակ դնո-
ւալ մասնաւոր սակարկութիւն :

Ընդհ. միտալ Բ. ՆԱՔԱՄՈՒՐԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.
(13) Բերա Մեծ-Փողոց 186 5—8

ՏԻ ԼՈՒԻ ԵՌԻՆԵՆ ԷՆՏ ՔՐԱՈՒՆ

(The Law Union & Crown)

ԱՆԳԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆԿ.

Հրդեհի, Կեանքի եւ Արկածի դէմ.

Հիմնուած 1835ին Լոնտոնի մէջ

Դրամագլուխ 1,500,000 Ա. Ո.

Պահեստի դրամ 4,800,000 " "

Ընդհ. Կերկայացուցիչ Թուրքիոյ

Ridley, Rowell & Co

Կալարա, Քեօկօղլու խան քիւ 9—10

(2) 7—52

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԶԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆ

Գ Ո Ր Ծ Ի Ն Ե Ր Ո Ւ

Մթերանոց Վէսդէնտորքի եւ Վէնէրի Հոր
բլաքներու եւ Վէլինկգրնի Գիւմբուր եւ
թ ու ղ թ եր ու

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԶՆԵՐՈՒ

Կը կատարուին ամաքտոններու աղատութիւնք

Միանաղայն սակարկութեամբ

Ելքերական կազմածոց հաստատում

ԱՌՏՆԻՆ ՀԵՌԱՉԱՅՆ

Բերա, Թիւնկլ Բասաժ 14

(9) 1—4

Ա. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

Վաճառատունք պատի թուղթերու

քողիչներու, սորոններու, եւ այլն

Կալարա, Եեհի ճամի փողոց 55

Եւ Թիւնկլի դէմ 29

(12) 5—26

ԿՐԷՇԱՄ (GRESHAM)

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

1902 տարուան հաշուեցոյցին քաղաած

Ապահովագրեալ գումար

4748 քոլիսի դրամ 1,792,845 Ա. Ո.

Ապահովագրի (1902) 79,907 » »

Տարբերութիւն գործառ.

նութեանց առաւել 324,733 » »

1901ի վրայ տարեկան

եկամուտ 1,311,091 » »

Գանձելի պահանջք 8,279 970 » »

Վճարեալ վնաս 18 673,030 » »

Ընդհանուր Գործակալ Թուրքիոյ

Edwards & Son

Ալայքմէի խան, Մէյսանճըզ փողոց, Պոլիս

(11) 5—52

ՀԷԼՎԷՏԻԱ

ԱՊԱՀՈՎ. ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրդեհի, կեանք եւ ծովային արկածներու դէմ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐԱՑԱՑՈՒՑԻՉԸ

Ո. ՍՅՑ ԵՒ ԸՆԿ.

Կալարա, Պէշէ-Ի Թիւնկլ Խան, Բէ- 23, 24, 25

ԲԱՌՆԱՍ

Լ Ո Ւ Ս Ա Ն Կ Ա Ր Զ Ա Տ Ո Ւ Ն

Բերա, Մեծ Փողոց Հանգուլ լո Բասաժից մօտ, 288

Այն քանի որ այն քանի որ այն քանի որ

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Փոքր լուսանկարներու և քանի որ այն քանի որ

Գունաւոր լուսանկարներ

Կ'ընդունին և քանի որ այն քանի որ

ԱՄԱԹԵՐՈՒՄԻ ՆԱՄԱՐ ՏԵՐԵՐՈՒՄԻ ԵՒ ԴՈՒՍԺ

Այնպատու թիւք կը կատարուին տանց մէջ

12 քապինէ լուսանկարներ չինել տուող

իրաւունք ունի 50X60 մեծութեամբ իր

մէկ լուսանկարը ստանալու

(4) 7—52

Ֆ. ՎԻԼՀԵԼՍ ՎԻՆԲԵՐ

(F. Wilh. Winkler)

ՓՈՐԱԳՐԻՉ

Հաստատեալ 1886ին

Բերա, Մեծ Փողոց, Թերքի. քիւ 544

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

մետաղներու, միզոսկրի եւ այլնի վրայ

Պատրաստութիւն գունաւոր պիտակներու (կափրա)

Քանի որ կ'ընդունին պատրաստութիւն

Կապարկներու ձուլարան կ'ընդունին համար

Դաւաններէ կ'ընդունին շանճարարութիւններ

Յ. Վիլհ. Վինբեր միակ ներկայացուցիչն է

«Ա.Դ.Լ.Է» գրի մեքենային

(5) 7—13

ԼԱ ՍԵԼԵՐԻԴԵ

Ապահովագրական Ընկերութիւն
Ապահովեցնաց եւ հայելիներու կտրելուն դէմ
Ընդհ. Գործակալ Թուրքիոյ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ
Ղալաթիա, Օսմ. Պանքոյին դէմ
Թաշմապրուն խան 24—52

ՍԱՎՈՅԱ SAVOIA

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ
Ի Տ Ա Լ Ա Ն Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ն
Դրամագլուխ 2,000,000 իտլ լիւա
Ընդհ. Գործակալ ԼԵՌՈՆ ԱՍԱՏՈՒՐ
Կալարա, ձեռնիւ խան

(8) 6—52

ԼԱԴԼԱՍ

ՅԻՐԱՆՍ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Հրդեհի դէմ

Պատրաստ դրամ եւ եկամուտ ֆր. 5,400,000

Կ. Պոլսոյ Ընդհանուր գործակալ

Բ. ԳԱՐԻԳԻՈՒՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԿ.

Գրասենեակ

62, Ղալաթիա քաղաքին վրայ եւ

Դարա-Մուսթաֆա փողոց

(18) 4—52